

Identifying drivers of curriculum model of economic education based on entrepreneurship for the first year of high school

Salimeh Yosefi Hamidi*, Ladan Salimi¹ & Vahid Fallah²

Abstract

Purpose: Today, entrepreneurship education has become the focal point of educational systems worldwide. It is seen as a tool for achieving a knowledge-based economy and addressing various economic and social issues, including the rising number of unemployed graduates, particularly in developing countries such as Iran. In many countries, it has become an integral part of industrial and educational policies. The importance of lower secondary education lies in its role as a bridge between primary education and upper secondary education, as well as the entry point for students into adolescence. Therefore, educational programs at different levels must be appropriately designed and developed to ensure they have a significant impact on students' future academic and professional lives. Neglecting economic education in the curriculum model for students cannot adequately prepare them for understanding economic issues and achieving success in the future job market. Therefore, economic education in schools and teaching entrepreneurial skills at the lower secondary level are of great importance for students.

Materials and Methods: The aim of this research is to identify the driving factors of an entrepreneurship-based economic education curriculum model for lower secondary education. The research is applied in terms of its objective and uses a mixed-methods approach. To identify the initial driving factors, a systematic review and inductive content analysis techniques were employed. For identifying the final driving factors, the Delphi technique was utilized. The statistical population for identifying the initial driving factors included academic articles and research studies, research projects of organizations and institutions, expert and researcher studies, related authored books, and master's and doctoral theses from higher education institutions, as well as existing circulars from the Ministry of Education and its subsidiaries. For the final driving factors, curriculum specialists, textbook authors, and experts in the field from Mazandaran province were selected, resulting in 37 texts and 15 experts through snowball sampling for the initial factors, and 20 experts through purposive sampling for the final factors. For identifying the initial driving factors, Silva's (2015) systematic review method and inductive content analysis with initial, axial, and selective coding were used, and for identifying the final factors, the Delphi method in three stages and SPSS software were utilized. The data collection tools included reviewed texts and semi-structured interviews for identifying the initial factors and semi-structured and structured expert checklists for the final factors. Validity and reliability for the semi-structured interviews were ensured through necessary reviews, including acceptability (expert review), confirmability (expert reassessment), and intra-topic agreement. For the final factors, the content of the expert checklists was confirmed for comprehensibility and clarity by five academic and organizational experts, and its reliability was calculated and confirmed with a test-retest method score of 0.88.

Discussion and Conclusion: According to the results, the final model includes 9 elements, 14 dimensions, 23 components, and 92 indicators. In the Klein-based research model, the "Objective" element includes five driving factors: practicality and operationality, development of individual and technical skills, development of psychological skills, creation of financial and economic knowledge, and fostering creativity and ideation. The "Content" element includes seven driving factors: financial and economic literacy, skill enhancement, knowledge augmentation, executability, real needs-based, creativity and entrepreneurship, and management-oriented. The "Teaching Methods" element includes six driving factors: project and workshop-oriented, collaborative teaching, modern teaching techniques, knowledge and skill-oriented, scaffolding, and flexible teaching. The "Evaluation" element includes five driving factors: qualitative evaluation, operational evaluation, evaluation of theoretical knowledge and attitude, during-teaching evaluation, and participatory evaluation. Among the final driving factors, creating financial and economic knowledge holds the most importance in the "Objective" element, skill enhancement in the "Content" element, project and workshop-oriented teaching in the "Teaching Methods" element, and operational evaluation in the "Evaluation" element.

Keywords: *Curriculum, Virtual Curriculum, Fractal, Intercultural.*

---

* PhD Student, Curriculum Planning Department, Faculty of Humanities, Sari Branch, Islamic Azad University, Sari, Iran

1. Assistant Professor, Department of Curriculum Planning, Faculty of Humanities, Sari Branch, Islamic Azad University, Sari, Iran

2 Assistant Professor, Department of Curriculum Planning, Faculty of Humanities, Sari Branch, Islamic Azad University, Sari, Iran

شناسایی پیشران‌های الگوی برنامه درسی تربیت اقتصادی مبتنی بر کارآفرینی برای دوره

اول متوسطه

سلیمه یوسفی حمیدی*، لادن سلیمی^۱ و وحید فلاح^۲

چکیده

هدف: آموزش کارآفرینی به عنوان یک ابزار کلیدی برای دستیابی به اقتصاد دانش بنیان و حل مشکلات اقتصادی و اجتماعی، به ویژه بیکاری فارغ‌التحصیلان در کشورهای در حال توسعه مانند ایران، به کانون اصلی سیستم‌های آموزشی در جهان تبدیل شده و به بخشی مهم از سیاست‌های صنعتی و آموزشی در بسیاری از کشورها تبدیل شده است. دوره اول متوسطه، به دلیل ورود دانش‌آموزان به محدوده سنی نوجوانی و واسط بودن بین مقطع ابتدائی و دوره دوم متوسطه، اهمیت داشته، بایستی آموزش‌های مقاطع مختلف تحصیلی بایستی، به طور مناسبی تدوین و طراحی شود تا بازدهی مناسبی در زندگی تحصیلی و شغلی آتی دانش‌آموزان داشته باشد. عدم توجه به تربیت اقتصادی در الگوی برنامه درسی دانش‌آموزان، نمی‌تواند آنان را به خوبی برای اشراف به مسائل اقتصادی و حضور موفق در بازار کار در زمان آینده آماده کند. لذا تربیت اقتصادی در مدارس و آموزش مهارت‌های کارآفرینی در مقطع اول متوسطه برای دانش‌آموزان از اهمیت زیادی برخوردار است.

مواد و روش: هدف از پژوهش حاضر، شناسایی پیشران‌های الگوی برنامه درسی تربیت اقتصادی مبتنی بر کارآفرینی برای دوره اول متوسطه بود. تحقیق به لحاظ هدف کاربردی و از نظر روش تحقیق، ترکیبی بصورت آمیخته بوده است، به طوری که برای شناسایی پیشران‌های اولیه، از مرور نظام-مند (بررسی سیستماتیک) و تکنیک تحلیل محتوای استقرایی، استفاده شد و برای شناسایی پیشران‌های نهایی، از تکنیک دلفی استفاده گردید. جامعه آماری در بخش شناسایی پیشران‌های اولیه، مقالات و پژوهش‌های علمی، طرح‌های پژوهشی سازمان‌ها و موسسات، تحقیقات خبرگان و محققان، کتب مرتبط تالیفی و پایان‌نامه‌های مقطع کارشناسی ارشد و دکتری مراکز آموزش عالی و بخشنامه‌های موجود در وزارت آموزش و پرورش و ادارات زیرمجموعه در مورد موضوع تحقیق، برای بررسی متون و متخصصان برنامه درسی، مؤلفان کتب درسی، برنامه‌ریزان وزارت آموزش و پرورش و متخصصان تربیت اقتصادی و کارآفرینی برای انجام مصاحبه بود. برای شناسایی پیشران‌های نهایی، متخصصان برنامه درسی، مؤلفان کتب درسی و صاحب‌نظران این حوزه در استان مازندران انتخاب شدند که برای شناسایی پیشران‌های اولیه، ۳۷ متن و با روش نمونه‌گیری گلوله برفی تعداد ۱۵ خبره انتخاب شدند. برای شناسایی پیشران‌های نهایی، با روش نمونه‌گیری هدفمند، ۲۰ خبره انتخاب شد. برای شناسایی پیشران‌های اولیه، از روش بررسی سیستماتیک سیلوا (۲۰۱۵) و تحلیل محتوای استقرایی با کدگذاری اولیه، محوری و ثانویه و برای شناسایی پیشران‌های نهایی از روش دلفی در طی سه مرحله و در نرم افزار SPSS استفاده گردید. ابزار گردآوری اطلاعات در شناسایی پیشران‌های اولیه، متون مورد بررسی و مصاحبه نیمه ساختار یافته بوده و در شناسایی پیشران‌های نهایی، از چک لیست خبره سنجی نیمه ساختاریافته و ساختاریافته استفاده گردید. برای تعیین روایی و پایایی مصاحبه نیمه ساختاریافته، از بررسی‌های لازم شامل مقبولیت (بازنگری خبرگان)، قابلیت تأیید (بازبینی خبرگان) و توافق درون موضوعی، استفاده شده و برای پیشران‌های نهایی، محتوای چک لیست خبره سنجی از نظر قابل فهم بودن و گویا بودن مورد تأیید پنج تن از خبرگان دانشگاهی و سازمانی قرار گرفته و پایایی آن با روش آزمون مجدد، ۰/۸۸ محاسبه و تأیید گردید.

بحث و نتیجه‌گیری: در الگوی پژوهش، عنصر «هدف»، دارای پنج پیشران به شرح: کاربردی و عملیاتی بودن، پرورش مهارت‌های فردی و فنی، پرورش مهارت‌های روانشناختی، ایجاد دانش مالی و اقتصادی و پرورش خلاقیت و ایده‌آفرینی، عنصر «محتوا»، دارای هفت پیشران بشرح: سواد مالی و اقتصادی، مهارت افزایی، دانش افزایی، قابلیت اجرایی، مبتنی بر نیازهای واقعی، خلاقیت و کارآفرینی و مدیریت محوری، عنصر «روش‌های تدریس»، دارای شش پیشران به شرح: پروژه و کارگاه محوری، آموزش مشارکتی، تکنیک‌های نوین آموزشی، دانش و مهارت محوری، تکیه گاه سازی و تدریس منعطف و عنصر «ارزشیابی»، دارای پنج پیشران به شرح: ارزشیابی کیفی، ارزشیابی عملیاتی، ارزشیابی دانش نظری و نگرش، ارزشیابی حین آموزش و ارزشیابی مشارکت محور، بوده است. در بین پیشران‌های نهایی، پیشران ایجاد دانش مالی و اقتصادی، دارای بیشترین اهمیت در عنصر «هدف»، پیشران مهارت افزایی، دارای بیشترین اهمیت در عنصر «محتوا»، پیشران پروژه و کارگاه محوری، دارای بیشترین اهمیت در عنصر «روش‌های تدریس» و پیشران ارزشیابی عملیاتی، دارای بیشترین اهمیت در عنصر «ارزشیابی» بود.

* دانشجوی دکتری، گروه برنامه ریزی درسی، دانشکده علوم انسانی، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران

^۱. استادیار، گروه برنامه ریزی درسی، دانشکده علوم انسانی، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران

^۲. استادیار، گروه برنامه ریزی درسی، دانشکده علوم انسانی، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران

مقدمه

آموزش کارآفرینی هدف اصلی نظام های آموزشی جهان به عنوان ابزاری کلیدی برای دستیابی به اقتصاد دانش و حل مشکلات اقتصادی و اجتماعی به ویژه بیکاری فارغ التحصیلان است. این آموزش به بخش مهمی از سیاست صنعتی و آموزش در بسیاری از کشورها تبدیل شده است به ویژه در کشورهای در حال توسعه مانند ایران است. (طیب نیا، کریمی، پاداش، یزدانی و کیهانی، ۱۴۰۱). در بسیاری از کشورها، به ویژه کشورهای در حال توسعه که اشتغال کم رایج است، بسیاری از کارآفرینان کسب و کار خود را راه اندازی می کنند زیرا نمی توانند فرصت های شغلی بهتری پیدا کنند. در سرتاسر جهان، سیاست گذاران و برنامه ریزان نیاز به تحریک و تسهیل کارآفرینی دارند. آنها علاقه مند بودند (محمدی فر، صبا، نادری و رضایی، ۱۴۰۲). مهم ترین هدف آموزش و پرورش، فراهم آوردن فرصت هایی برای رشد و شکوفایی استعداد های فردی است. بهترین شکل آموزش توجه به ملاحظات اجتماعی و اقتصادی در حین پاسخگویی به نیاز های فردی است. (قاسم پور مقدم، ۱۳۹۷). آموزش مالی و درک مفاهیم مالی از سنین پایین اجتناب ناپذیر است. بنابراین مطالعه مباحث مالی و اقتصادی در دنیای امروز برای هر دانش آموز و نسل امروزی برای درک معیارها و استانداردهای مالی امری ضروری و اجتناب ناپذیر است. (قندهاری، مهرمحمدی، طلایی و فرجی دیزجی، ۱۳۹۸). اگر هدف اصلی آموزش اقتصاد بهبود توانایی اقتصادی در اکثر دانش آموزان باشد، آموزش اقتصاد نباید تا کلاس دوازدهم به تعویق بیفتد. (سلطانی و مهدی پور، ۲۰۱۵)، زیرا امروزه بر اساس شرایط اقتصادی و دشواری هایی که در جوامع مختلف وجود دارد، داشتن سطح تحصیلات و دانش اقتصادی مناسب برای افراد به ویژه جوانان و جوانان جامعه ضروری است. (طاهری طیبی، هاشمی، قلتاش و ماشین چی، ۱۳۹۹). در واقع برنامه درسی بخشی از مقدمه نظام تعلیم و تربیت است که اگر با توجه به تحولات مورد ارزیابی قرار گیرد و مدام تغییر کند، برای ارتقای کارایی نظام آموزشی مفید خواهد بود. (آقاداتی، قاضی زاده و میرزامحمدی، ۱۴۰۰).

کار جوانان کانون رهنمودهای خاص است. زیرا در بسیاری از کشورها بیکاری جوانان بیشتر از بزرگسالان است. بنابراین، برای حل این مشکل، سیاست گذاران باید مهارت های کارآفرینی را قبل از خروج جوانان از سیستم آموزشی تقویت کنند (آلاریف و همکاران، ۲۰۱۹). چون آنها بر این باورند که آموزش کارآفرینی نقش مهمی در توسعه شایستگی های اصلی هر فرد ایفا می کند و افراد را قادر می سازد تا راه حل های جدیدی برای آینده ای فراگیر و پایدار بیابند. (مورسیلی و جورنس^۱، ۲۰۲۲). کارآفرینی نقش حیاتی در افزایش رشد و توسعه اقتصادی بازی می کند. به همین دلیل است که خط مشی گذاران تلاش خود را متمرکز بر ترویج کارآفرینی کرده اند. ترویج کارآفرینی فراتر از کمک به کارآفرینان و مالکان کسب و کار رفته است و منجر به انتشار روحیه کارآفرینی در میان افراد جوان شده است. زیرا آنها منبع موج بعدی کارآفرینان هستند (هو، یی، کانگ و چان^۲، ۲۰۱۸). کارآفرینی را به انگیزه ریسک، ایجاد و راه اندازی یک سرمایه گذاری سودآور و با هدف تعریف می کنند (آویو^۳ و همکاران، ۲۰۱۹). کارآفرینی^۴ سهم به سزایی در توسعه اقتصادی دارد (کالینز، موریسون و باسو^۵،

¹ Morselli & Gorenc

² Ho, M., Uy, M., Kang, B., Chan, K.,

³ Iwu et al

⁴ . Entrepreneurship

⁵ . Collins, Morrison and Basu

۲۰۱۷). توسعه کارآفرینی یکی از زمینه های مهم برای گسترش و متنوع سازی اقتصاد کشورهاست. علاوه بر سایر بسته های سیاستی، برنامه های آموزش کارآفرینی به عنوان یکی از ابزارهای خط مشی برای ایجاد نوآوری و ارتقا توسعه کارآفرینی معرفی می شود (گانگی^۱، ۲۰۱۷). باید فرصت توسعه مهارت های جدید و توانایی ها و ظرفیت ها به جوانان داده شود. این مهارت ها باید در یک فرد از دوران کودکی با اجرای برنامه های مختلف آموزش کارآفرینی در تمام سطوح آموزش و پرورش، بخصوص در برنامه ریزی های آموزشی و درسی آموزش عالی از طریق پژوهش های کاربردی و آموزش های عملی توسعه یابد (لی، هالاک و ساردشماخ^۲، ۲۰۱۶).

مشکل و دغدغه ای که از نظر محقق، وجود داشته تا به موضوع حاضر بپردازد این است که هدف، محتوا، روشهای تدریس و روشهای ارزیابی از برنامه درسی دانش آموزان، در نوع و روند تربیت آنان، تاثیر بسزایی دارد و در این بین، دوره اول متوسطه، بدلیل ورود دانش آموزان به محدوده سنی نوجوانی و واسط بودن بین مقطع ابتدائی و دوره دوم متوسطه، اهمیت دارد. آموزش های مقاطع مختلف تحصیلی بایستی، بطور مناسبی تدوین و طراحی شود تا بازدهی مناسبی در زندگی تحصیلی و شغلی آتی دانش آموزان داشته باشد. عدم توجه به تربیت اقتصادی در الگوی برنامه درسی دانش آموزان، نمی تواند آنان را به خوبی برای اشراف به مسائل اقتصادی و حضور موفق در بازار کار در زمان آینده آماده کند. دوره اول متوسطه، واسطه بین دوره ابتدائی و دوره دوم متوسطه است و نوع الگوی درسی این دوره، تاثیر بسزایی بر میزان دانش و آگاهی کسب شده آنان برای ورود به دوره دوم متوسطه دارد. بنابراین تربیت اقتصادی در مدارس و آموزش مهارت های کارآفرینی در مقطع اول متوسطه برای دانش آموزان از اهمیت زیادی برخوردار است، چرا که برخی از این افراد امکان دارد بعد از اتمام دوره متوسطه وارد بازار کار شوند و از ادامه تحصیل در آموزش عالی انصراف دهند. برای اتخاذ یک استراتژی کارآمد در امر آموزش مبتنی بر تربیت اقتصادی و کارآفرینی به دانش آموزان، بایستی الگوها و برنامه های درسی در این راستا طراحی شود. از دیدگاه محقق، یکی از مشکلات نظام آموزشی در ایران، عدم توجه برنامه های درسی به تربیت اقتصادی و کارآفرینی است، به طوری که، افراد بعد از اتمام تحصیلات دوره های متوسطه، زمانی که وارد دانشگاه می شوند، عملا هیچ پیش زمینه اولیه ای در خصوص اقتصاد و کارآفرینی ندارند. چنانچه این روند ادامه پیدا کند، بدلیل عدم تربیت اقتصادی مناسب و عدم آموزش کارآفرینی در نظام آموزش و پرورش، فارغ التحصیلان نظام آموزش عالی هم چندان از تربیت اقتصادی مبتنی بر کارآفرینی برخوردار نخواهند بود. بنظر می رسد که برای کمتر کردن این مشکل، نیاز است که از نظر تئوریک، یک الگوی مناسب برنامه درسی تربیت اقتصادی مبتنی بر کارآفرینی، تدوین و طراحی گردد و در یک جامعه آماری واقعی، مورد آزمون قرار بگیرد تا با شناخت ابعاد و پیشران های تبیین کننده تربیت اقتصادی، تصمیم گیران و مولفان برنامه های درسی دوره متوسطه، راهبردهای لازم را در این مورد بکار بگیرند. برای این منظور لازم است که اهداف، محتوا، فعالیت های یادگیری و روشهای ارزشیابی برای تبیین برنامه درسی تربیت اقتصادی، شناسایی و آزمون بشود. از این منظر، محقق بدنبال جواب دادن به این سوال است که: پیشران های الگوی برنامه درسی تربیت اقتصادی مبتنی بر کارآفرینی برای دوره اول متوسطه، کدامند؟

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

بر اساس یافته های پژوهش مرتضی نژاد (۱۴۰۱) و پایش برنامه های درسی مرتبط با کارآفرینی در آموزش عمومی ایران، بر اساس ادبیات و راهنمای معلم، کتاب های مرتبط با شغل، آزمون کاغذ و مداد، کارنامه، دیدگاه، کار. نمونه ها و... مناسب این دوره. اما در کشورهای پیشرو و نتایج تحقیقات، علاوه بر موارد ذکر شده، به رقابت درون مدرسه ای و بین مدرسه ای و نیز ایجاد کسب و کارهای کوچک مقایسه ای به عنوان روش ارزیابی توجه می شود. نتایج تحقیق حسینی غفاری توران و سمیعی پاقلعه (۱۴۰۱) و با عنوان طراحی الگوی برنامه درسی کارآفرینی در دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی گلستان، نشان داد که برنامه درسی کارآفرینی، دارای ۳ بعد و ۱۱ پیشران فرعی و ۱۰۶ شاخص بوده و بعد فرهنگ کارآفرینی بیشترین اثرگذاری، رتبه دوم بعد سیاست و کارآفرینی و بعد ارزشیابی و بازنگری در رتبه سوم اهمیت قرار داشت. در تحقیق بشیریان، سلیمان پور عمران و افراسیابی (۱۴۰۱) و با عنوان طراحی الگوی تربیت اقتصادی و برنامه ریزی با رویکرد کارآفرینی در مقطع ابتدایی آموزش پرورش در منطقه خراسان شمالی، یافته های حاصل از تحلیل محتوا منجر به طراحی مدل آموزشی مبتنی بر تربیت اقتصادی با رویکرد کارآفرینی با چهار بعد «جنبه های فردی و شخصی، فرهنگ و اخلاق اقتصادی، مفاهیم و علل

¹ Gangi

² . Lee, C., Hallak, R., Sardeshmukh, S. R.

اقتصادی و مهارت های اجتماعی» و ۱۱ پیشران گردید. نتایج تحقیق شاه ملکی، ملکی، قادری و مصباحی مقدم (۱۴۰۲) و با عنوان سنتر پژوهی شاخص ها و مؤلفه های برنامه درسی تربیت اقتصادی، ابعاد تربیت اقتصادی در ۴ مضمون اصلی و ۵۳ مضمون فرعی، طبقه بندی شده اند که مضامین اصلی عبارتند از: عوامل شخص و فردی، فرهنگ و اخلاق اقتصادی، مفاهیم و دانش اقتصادی و مفاهیم جمعی و ارتباطی. طبق نتایج تحقیق جابری صفا، آرمند و عصاره (۱۴۰۲). و با عنوان طراحی و اعتبارسنجی الگوی مطلوب برنامه درسی تربیت اقتصادی بر اساس رویکرد توسعه پایدار در دوره متوسطه اولچهار چیز برای برنامه درسی آموزش اقتصادی مبتنی بر توسعه پایدار مورد نیاز است که عبارتند از: رشد و توسعه جهانی، رشد و توسعه اقتصادی کشور، ادغام ارزش های توسعه پایداری دانش آموز و پیشرفت دانش آموز.. طبق نتایج تحقیق حسینی، قلتاش، رنجبر و محمدجانی (۱۴۰۲) و با عنوان طراحی و اعتباربخشی الگوی برنامه درسی اقتصاد خانواده دوره متوسطه دوم ایران، مؤلفه های آموزش اقتصاد خانواده برای دانش آموزان شامل: آموزش خانواده، تبیین عوامل فردی، رویکرد اقتصادی جامعه، تبیین عوامل اجتماعی، محتوای آموزشی مناسب برای درک بهتر مفاهیم اقتصادی، محیط آموزشی مناسب، مهارت زندگی و آموزش مفاهیم اقتصادی می باشند. طبق نتایج تحقیق شریفی گل زردی، محبی و کریمی خویگانی (۱۴۰۳) و با عنوان شناسایی مؤلفه های مفهوم تربیت اقتصادی در دوره تحصیلی متوسطه اول، مؤلفه های اصلی مفهوم تربیت اقتصادی در دوره تحصیلی متوسطه اول شامل سواد مالی (با ۳ مؤلفه فرعی)، بینش اقتصادی (با ۱ مؤلفه فرعی)، حفظ و توسعه منابع اقتصادی و مالی (با ۲ مؤلفه فرعی)، الگوی صحیح مصرف (با ۲ مؤلفه فرعی)، رابطه پس انداز و سرمایه گذاری (با ۳ مؤلفه فرعی)، مدیریت بودجه (با ۳ مؤلفه فرعی)، مسئولیت پذیری و تعهد اجتماعی (با ۱ مؤلفه فرعی)، تخصص گرایی و نوآوری (با ۲ مؤلفه فرعی)، رعایت حقوق دیگران (با ۲ مؤلفه فرعی)، اخلاق محوری (با ۳ مؤلفه فرعی)، ارزشمند دانستن کار (با ۵ مؤلفه فرعی)، فرصت شناسی (با ۲ مؤلفه فرعی) و مدارا (با ۱ مؤلفه فرعی) بود. نتایج تحقیق ذبیحی سامانی و معتمدی سده (۱۴۰۳) و با عنوان ساحت تربیت اقتصادی و اهمیت آن در زندگی دانش آموزان، نشان داد که مهمترین هدف از اجرای برنامه های درسی هم سو با تربیت اقتصادی و اقتصاد مقاومتی، تغییر نگرش و فرهنگ سازی در این حوزه است که در آموزه های دینی ما نیز سفارش های زیادی شده است.

نتایج تحقیق آلراف، برادمن و پاتریک^۱ (۲۰۲۰) با عنوان تأثیر میان مدت آموزش کارآفرینی بر نتایج بازار کار: شواهد تجربی دانش آموختگان دانشگاه در تونس، نشان داد که تأثیرات آموزش کارآفرینی کوتاه بوده است. همچنین این مداخله منجر به افزایش موقتی در ایده های تجاری و کارآفرینی نوپا شد. اما، چهار سال پس از فارغ التحصیلی، تأثیر پایداری در خوداشتغالی یا نتایج اشتغال وجود ندارد و این مداخله تأثیرات ماندگاری بر دانش کسب و کار داشته است، اما بر روی شبکه های تجاری ندارد. ایویو و همکاران^۲ (۲۰۲۱) در تحقیق خود با موضوع آموزش کارآفرینی، برنامه تحصیلی و شایستگی مدرس به عنوان عوامل پیشینه قصد کارآفرینانه دانشجو در آفریقای جنوبی، نشان دادند که گروه پاسخگو قویاً موافق سودمندی آموزش کارآفرینی برای توسعه اقتصادی هستند. این امر نشان می دهد آن ها به خوبی نقش و نتایج کارآفرینی را در سطح کلان درک کرده اند. این مطالعه همچنین دریافت که شایستگی درک شده تیم مدرسان، همبستگی متوسط و مثبتی با قصد کارآفرینانه دانشجو دارد. در تحقیقی که توسط سکوندو، مله، ویچیو، الیا، مارگریتا و دو^۳ (۲۰۲۱) و تحت عنوان تهدید یا فرصت؟ یک مطالعه موردی از طراحی مجدد آموزش کارآفرینی با قابلیت دیجیتال در شرایط اضطراری کووید-۱۹، انجام گرفت، نتایج نشان داد که برنامه های سنتی آموزش در دانشگاه بایستی با توجه به شرایط موجود تغییر کرده و آموزش دانشجویان از جمله آموزش کارآفرینی بصورت دیجیتال و غیرحضوری تقویت گردد. شیدو، آدیو و اولوگوندو^۴ (۲۰۲۲) در تحقیق خود و با عنوان تأثیر آموزش اقتصاد بر کسب مهارت های کارآفرینی در بین دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه لاگوس، نشان دادند که بین آموزش اقتصاد و کسب مهارت های مدیریتی، مهارت های فنی، مهارت های بلوغ شخصی و مهارت رهبری در بین دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه لاگوس رابطه معناداری وجود دارد. اولوبیو و اولوبیو^۵ (۲۰۲۲) در تحقیق خود و با عنوان آموزش کارآفرینی به عنوان ابزاری برای رشد اقتصادی: نقش مراکز اطلاعاتی در نیجریه، نتیجه گرفتند که آموزش کارآفرینی باید برای همه دانشجویان فارغ از رشته تحصیلی از طریق تهیه منابع

¹ Alaref J, Brodmann S, Patrick P.

² Iwu et al.

³ Secundo G, Mele G, Del Vecchio, Elia G, Marghrita A, Ndou V.

⁴ COVID-19

⁵ Sheidu K. O, Adio Y. O, Ologundudu A. M.

⁶ Olubiyo P. Olubunmi J. T.

اطلاعاتی آن در کتابخانه ها و مراکز اطلاع رسانی برای رشد اقتصادی در دسترس باشد. در تحقیقی که توسط کانال، پونز، آزکوئتا، فرناندز^۱ (۲۰۲۳) و با عنوان آموزش کارآفرینی در مدارس چقدر موثر است؟ مطالعه تجربی الگوی برنامه درسی جدید در اسپانیا، به انجام رسید، نتایج نشان داد که دانش آموزان با نگرش مثبت نسبت به کارآفرینی دانش کارآفرینی خود را بهبود می بخشند و در صورت شرکت در برنامه خاص تأثیر آن بیشتر است. نتایج برای متغیرهای جنسیت، نوع مدرسه و سطح تحصیلات والدین معنادار نیست، اما برای سن و مقطع تحصیلی معنادار است. اثربخشی گنجاندن محتوا بر کارآفرینی در برنامه درسی و برنامه خاص تایید شد.

روش پژوهش

تحقیق به لحاظ هدف کاربردی و از نظر روش تحقیق، ترکیبی بصورت آمیخته اکتشافی بوده و بطوریکه در بخش شناسایی پیشران‌های اولیه، از دو تکنیک ۱. مرور نظام مند (سیستماتیک) و ۲. تحلیل محتوای استقرایی، بطور مجزا استفاده شده و در بخش شناسایی پیشران‌های نهایی، از تکنیک دلفی استفاده گردید.

بخش شناسایی پیشران‌های اولیه؛ بررسی متون: در بخش بررسی متون، با مرور نظام‌مند، مقالات و پژوهش‌های علمی، طرح‌های پژوهشی سازمان‌ها و تحقیقات محققان پیشین در مورد موضوع تحقیق، انتخاب شده و روشی که جهت مرور نظام مند در این پژوهش مورد استفاده قرار گرفته، روش سیلوا (۲۰۱۵) بوده است. جامعه آماری در مرحله مطالعه و بررسی مبانی نظری و پیشینه پژوهش، اسناد و مدارک علمی شامل: مقالات و پژوهش‌های علمی، طرح‌های پژوهشی سازمان‌ها و موسسات، تحقیقات خبرگان و محققان، کتب مرتبط تالیفی و پایان‌نامه‌های مقطع کارشناسی ارشد و دکتری دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی درباره‌ی «الگوی برنامه درسی» و «تربیت اقتصادی مبتنی بر کارآفرینی» و بخشنامه‌های موجود در وزارت آموزش و پرورش و ادارات زیرمجموعه در مورد موضوع تحقیق بود. پایگاه‌های اطلاعات علمی داخلی در شبکه اینترنت از قبیل: مگیران^۲، نورمگز^۳، نشریان دات ای آر^۴، انسانی دات ای آر^۵ و اس ای دی دات ای آر^۶ و پایگاه‌های اطلاعات علمی خارجی در شبکه اینترنت از قبیل: الزویر^۷، ای اس سی^۸، ساینس دایرکت^۹، اشپرینگر^{۱۰}، پابمد^{۱۱}، ویلی^{۱۲}، کابی^{۱۳} و اریک دات گو^{۱۴} بودند. در مرحله مصاحبه، از خبرگان و متخصصان بهره گرفته شد تا مصاحبه‌ها از اعتبار مناسبی برخوردار باشد. در بخش بررسی متون، محقق طی سندکاوی (مدارک و اسناد)، سعی نمود، تمام مقالات و پژوهش‌های علمی، طرح‌های پژوهشی سازمان‌ها و موسسات، تحقیقات خبرگان و محققان، پایان‌نامه‌های مقطع کارشناسی ارشد و دکتری دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی در دسترس درباره‌ی «الگوی برنامه درسی تربیت اقتصادی مبتنی بر کارآفرینی» را مورد بررسی و مطالعه قرار دهد. در نهایت ۳۷ متن، مورد بررسی قرار گرفت.

بخش شناسایی پیشران‌های اولیه؛ تحلیل محتوای استقرایی: برای تحلیل محتوای مصاحبه نیمه ساختاریافته از افراد متخصص شامل: ۱. متخصصان برنامه درسی که دارای تخصص و تجربه کافی و تدوین مقاله، کتاب و طرح پژوهشی در زمینه تربیت اقتصادی و کارآفرینی باشند. ۲. مؤلفان کتب درسی، ۳. برنامه‌ریزان وزارت آموزش و پرورش و ۴. متخصصان تربیت اقتصادی و کارآفرین، بهره گرفته شد. خصوصیات مورد نظر برای خبره بودن افراد، شامل موارد زیر بود: داشتن تحصیلات مرتبط با مبحث الگوهای برنامه درسی، داشتن

¹ Núñez-Canal M, Ponce R. S, Azqueta A, Montoro-Fernández E.

² magiran

³ normags

⁴ nashryat.ir

⁵ ensani.ir,

⁶ sid.ir

⁷ Elsevier

⁸ isc.ir

⁹ sinedirect

¹⁰ springer

¹¹ pubmed

¹² wiley

¹³ cabi

¹⁴ eric.gov

تحصیلات مرتبط با مبحث تربیت اقتصادی و کارآفرینی، داشتن تحصیلات مرتبط با استفاده از تربیت اقتصادی و کارآفرینی در برنامه درسی، داشتن تحصیلات مرتبط با شرایط برنامه‌ریزی درسی در دوره متوسطه و داشتن مقاله، کتاب یا طرح پژوهشی در زمینه تربیت اقتصادی و کارآفرینی. برای نمونه گیری از روش نمونه گیری «گلوله برفی» استفاده شد. این روش نمونه گیری وسیله ای برای جمع آوری نمونه هایی است که به سختی به دست می آیند. زیرا شبکه های اجتماعی با دوستان معنادار استفاده می شود. محقق به تعداد محدودی از نمونه ها و موقعیت ها می رسد در صورت لزوم، از آنها بخواهید دیگران را در شرایط مشابه معرفی کنند. در نهایت ۱۵ نفر از خبرگان با استفاده از این روش نمونه گیری انتخاب شدند تا به اجماع رسیدند. محقق پس از مصاحبه دوازدهم با غواصی داده ها روبرو شد، اما برای اطمینان از صحت داده ها، فرآیند مصاحبه با شخص پانزدهم ادامه یافت. ۱۵ نفر بشرح مشخصات جدول (۱) انتخاب گردید.

جدول ۱- اطلاعات مصاحبه شوندهگان

ردیف	جنسیت	رشته تحصیلی	مدرک تحصیلی	تخصص یا حیطه فعالیت	سابقه (سال)	پست سازمانی یا شغل	کد در تحلیل
۱	مرد	مدیریت کار آفرینی	دکتری	کارآفرینی	۲۰	عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی	N1
۲	مرد	علوم اقتصادی	دکتری	اقتصاد	۱۱	عضو هیئت علمی وزارت علوم	N2
۳	مرد	علوم اقتصادی	دکتری	اقتصاد	۲۳	عضو هیئت علمی دانشگاه امام صادق	N3
۴	مرد	برنامه ریزی درسی	دکتری	برنامه ریزی درسی	۳۰	عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی	N4
۵	مرد	مدیریت کارآفرینی	دکتری	کارآفرینی	۱۶	عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور	N5
۶	زن	مدیریت آموزشی	دکتری	مدیریت آموزشی	۲۰	عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی	N6
۷	زن	مدیریت آموزشی	دکتری	مدیریت آموزشی	۹	عضو هیئت علمی وزارت علوم	N7
۸	زن	مدیریت آموزشی	دکتری	مدیریت آموزشی	۸	عضو هیئت علمی دانشگاه فرهنگیان	N8
۹	مرد	مطالعات برنامه درسی	دکتری	برنامه ریزی درسی	۳۰	عضو هیئت علمی وزارت علوم	N9
۱۰	مرد	مدیریت کارآفرینی	دکتری	کارآفرینی	۷	عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی	N10
۱۱	مرد	برنامه ریزی درسی	دکتری	برنامه ریزی درسی	۲۰	عضو هیئت علمی وزارت علوم	N11
۱۲	مرد	برنامه ریزی درسی	دکتری	برنامه ریزی درسی	۲۵	عضو هیئت علمی وزارت علوم	N12
۱۳	مرد	برنامه ریزی درسی	دکتری	برنامه ریزی درسی	۱۶	عضو هیئت علمی وزارت علوم	N13
۱۴	مرد	اقتصاد	دکتری	اقتصاد	۴۴	عضو هیئت علمی وزارت علوم	N14
۱۵	مرد	مدیریت رفتاری	دکتری	مدیریت رفتاری	۲۵	عضو هیئت علمی وزارت علوم	N15

از مصاحبه نیمه ساختاریافته به عنوان ابزار جمع آوری داده‌ها استفاده شد که برای تعیین روایی و پایایی ابزار بخش کیفی، از بررسی‌های لازم شامل مقبولیت (بازنگری خبرگان)، قابلیت تأیید (بازبینی مجدد خبرگان) و توافق درون موضوعی، استفاده گردید. بطوریکه برای تعیین روایی. برای اطمینان از اعتبار، رونوشت‌های کتبی پنج مصاحبه اول و کد اولیه که از این پنج مصاحبه به دست آمد برای کارشناسان مورد مصاحبه ارسال شد تا بتوانند در مورد ایده‌ها و نتیجه‌گیری مصاحبه‌کننده بحث کنند. نظر آنها را جویا شد. اگر تفاوتی وجود داشت و نیاز به تنظیم قسمت‌هایی که از مصاحبه تایپ شده بود، تنظیم می‌شدند تا بینندگان کارشناسان چه می‌خواهند. برای تعیین پایایی، در این پژوهش برای قابلیت تأیید در مرحله پایانی، طبقات به دست آمده به چند نفر از مشارکت‌کنندگان اولیه به منظور بازبینی و تأیید برگردانده شده و نکات پیشنهادی اعمال شد. در روش توافق درون موضوعی دو کدگذار (ارزیاب)، از خبرگان درخواست شد تا به‌عنوان همکار پژوهش (کدگذار) در پژوهش مشارکت کنند. آموزش‌ها و تکنیک‌های لازم جهت کدگذاری مصاحبه‌ها به ایشان انتقال داده شد. در هر کدام از مصاحبه‌ها کدهایی که از نظر دو نفر با هم مشابه هستند، با عنوان توافق و کدهای غیر مشابه با عنوان عدم توافق مشخص شدند و میزان صحت و پایایی تحقیق مورد ارزیابی قرار گرفت.

تکنیک تحلیل محتوای استقرایی: با توجه به هدف پژوهش، از روش تحلیل محتوا و رویکرد کیفی آن برای تحلیل متن مصاحبه‌های انجام شده از خبرگان استفاده می‌شود. میان هر یک از روش‌های تحلیل کیفی، مشابهت‌ها و تفاوت‌هایی وجود دارد. علیرغم وجود تشابهاتی میان روش تحلیل محتوا با سایر روش‌های تحلیل کیفی نظیر تحلیل موضوعی و داده بنیاد، مهمترین وجه تمایز روش استفاده شده در مطالعه حاضر با روش‌های مذکور، امکان انجام تحلیل‌های کمی به وسیله آزمون‌های متنوع آماری در کنار تحلیل کیفی داده‌های پژوهش است (مصطفایی و حسینی، ۱۴۰۰). تجزیه و تحلیل از سه نوع کدگذاری تشکیل شده است که عبارت است از: ۱. کدگذاری باز (اولیه)، ۲. کدگذاری محوری و ۳. کدگذاری ثانویه (کوربین و استراوس، ۱۴۰۰).

بخش شناسایی پیشران‌های نهایی؛ تکنیک دلفی: جامعه آماری پژوهش، در بخش شناسایی پیشران‌های نهایی با توجه به موضوع، متخصصان برنامه درسی، مؤلفان کتب درسی و صاحب‌نظران این حوزه در استان مازندران، بعنوان اعضای گروه طراحی و تحلیل‌گر و گروه دلفی بودند. این انتخاب و آزمایش تا رسیدن به اجماع ادامه یافت. هدف از تحلیل نظری در این مرحله رسیدن به تبیین نظرات خبرگان در مرحله باز چک لیست نیمه ساختاریافته و یا در دور اول تحقیق کارشناسی توسط آن از تحلیل محتوای افتتاحیه است. بخشی از نظرسنجی دور اول، هیچ مورد جدیدی پیدا نشد ویژگی‌های مورد نظر تخصص انسانی در زمینه تحلیل محتوا یکسان است. در این بخش، ۲۰ نفر به روش نمونه‌گیری غیرتصادفی هدفمند انتخاب شدند. ابزار نظرسنجی، نظرسنجی از کارشناسان با استفاده از چک لیست نیمه ساختاریافته (باز) و ساختار یافته (بسته) است و توضیح چک لیست نیمه ساختاریافته در وهله اول چک لیست دلفی دارای دو بخش است. بسته و باز، در بخش بسته چک لیست تحقیق، کارشناسان در مورد اهمیت رانندگان آنها در مورد اولین چیزهایی که شناسایی شده بود صحبت کردند، اما در بخش‌های باز کارشناسان صحبت کردند و نظرات خود را در مورد ماشین‌های فراموش شده و نادیده گرفته‌ای نوشتند که می‌توانند آخرین ماشین‌ها را توضیح دهند. برای روایی داده‌ها، محتوای چک لیست خبره‌سنجی از نظر قابل فهم بودن، رسا بودن و گویا بودن مورد تأیید پنج تن از خبرگان دانشگاهی و سازمانی قرار گرفت تا چک لیست خبره‌سنجی از اعتبار لازم برخوردار باشد. به‌منظور بررسی پایایی چک‌لیست خبره‌سنجی بمنظور در بخش کیفی، از آزمون مجدد استفاده شده است که به همین منظور، چک‌لیست بین ۱۰ نفر از افراد جامعه آماری در دو نوبت متفاوت با بازه زمانی دوهفته پخش شده و ضریب همبستگی بین نتایج حاصل از نوبت اول با نوبت دوم، مقدار ۰/۸۸ محاسبه شده و پایایی مورد تأیید قرار گرفت.

تکنیک دلفی: استفاده از روش دلفی یافتن ایده‌های خلاقانه و صادقانه یا ارائه اطلاعات دقیق برای تصمیم‌گیری است. روش دلفی فرآیندی ساختاریافته برای جمع‌آوری و دسته‌بندی دانش موجود با حضور گروهی از متخصصان و کارشناسان از طریق نظرسنجی انسانی و بازخورد سازمانی است. پاسخ‌ها و نظرات به زودی ارائه خواهد شد (صدیقیان، حاجی‌علی‌اکبری، درودی و لطفی زاده، ۱۴۰۲). مراحل انجام دلفی در این تحقیق، بدین صورت بود:

الف) تعریف و تشخیص مسئله: پیشران‌های نهایی الگوی برنامه درسی تربیت اقتصادی مبتنی بر کارآفرینی برای دوره اول متوسطه، کدامند؟

ب) انتخاب هیئت پانل دلفی: انتخاب خبرگان پنل تخصص با مدنظر قراردادن این مهم که خبره کسی است که با موضوع آشنا باشد.

ج) آماده سازی چک لیست دور اول: تعیین ابعاد و پیشران‌های کلی که طبق نتایج مرحله قبل بدست آمده و مشورت با برخی از خبرگان، بطوریکه چک لیست مناسب بوده و محدودیتی در نظرسنجی خبره ایجاد نکند.

د) تحلیل چک لیست دور اول که شامل ارزیابی آنان از ابعاد و پیشران‌های اولیه و انجام پیشنهادات مطرح شده خبرگان در قسمت باز چک لیست.

ه) تدوین چک لیست دور دوم دلفی که در این مرحله پیشران‌های پیشنهادی خبرگان در دور اول، به چک لیست اضافه می شود.

و) توزیع چک لیست دور دوم در بین خبرگان (صدیقیان و همکاران، ۱۴۰۲).

ز) تحلیل چک لیست‌های دور دوم.

ح) تکرار گام ششم و هفتم در دور سوم.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های گام اول: بررسی متون: شناسایی پیشران‌های اولیه

در بخش بررسی متون، با مرور نظام‌مند، مقالات و پژوهش‌های علمی، طرح‌های پژوهشی سازمان‌ها و تحقیقات محققان پیشین در مورد موضوع تحقیق، انتخاب شده و روشی که جهت مرور نظام مند در این پژوهش مورد استفاده قرار گرفته، روش سیلوا (۲۰۱۵) بوده است. سیلوا (۲۰۱۵) روش نظام مندی را در چهار مرحله انتخاب کرده است:

گام ۱. شناسایی و استخراج مقالات از پایگاه‌های علمی و حذف رکوردهای تکراری

با توجه به تعریف سوال پژوهش حاضر: پیشران‌های الگوی برنامه درسی تربیت اقتصادی مبتنی بر کارآفرینی، کدامند؟، شناخت و بازیابی مطالعات-کلمات کلیدی جستجو شده در پایگاه‌های اطلاعات علمی داخلی در شبکه اینترنت از قبیل: مگیران، نورمگز، نشریان دات ای آر، انسانی دات ای آر و اس ای دی دات ای آر و پایگاه‌های اطلاعات علمی خارجی در شبکه اینترنت از قبیل: الزویر، ای اس سی، ساینس دایرکت، اشپرینگر، پابمد، ویلی، کابی و اریک دات گو، انجام گرفت.

گام ۲. غربالگری به معنای مطالعه عنوان، چکیده مقاله‌های مستخرج و انتخاب مقاله‌های مرتبط و حذف مقاله‌های غیر مرتبط

در بین ۱۰۳ منبع که بر اساس واژگان کلیدی (الگوی برنامه درسی، تربیت اقتصادی، کارآفرینی به فارسی و لاتین) در سایت‌های ذکر شده فوق استخراج شد، به لحاظ تعیین دقت، اعتبار و اهمیت و نیز به منظور ارزیابی و گزینش دقیق‌تر پژوهش‌های مورد بررسی، سه کار انجام شد: ۱. منابع مقالات بر اساس هماهنگی و همخوانی عنوان با تحقیق حاضر، ۲. عنوان مقالات به منظور همخوانی با تحقیق حاضر و ۳. چکیده مقالات به منظور ارزیابی روش‌های تحلیل و یافته‌ها، بررسی شدند و در نهایت ۶۲ مقاله با روش‌های کیفی، کمی و آمیخته (کمی/کیفی) وارد فرایند تحقیق شدند.

گام ۳: غربالگری مجدد و مطالعه مقدمه، نتیجه‌گیری مقاله‌های غربال شده مرحله قبل و انتخاب مقاله‌های مرتبط و حذف

مقاله‌های نامربوط

با غربالگری مجدد از بین ۶۲ مقاله و مطالعه «محتوای کامل» آنها و بطور اخص، بخش‌های «مقدمه» و «نتیجه‌گیری»، ۲۵ مقاله حذف شده و ۳۷ مقاله وارد فرایند نهایی تحقیق شدند.

منابع مورد بررسی	نتایج بررسی‌ها
۱۰۳ تعداد منابع	
	مقاله‌های رد شده بر اساس عنوان = ۱۸
تعداد مقاله‌ها برای بررسی چکیده = ۸۵	
	مقاله‌های رد شده بر اساس چکیده = ۲۳
تعداد مقاله‌ها برای بررسی محتوای کامل = ۶۲	
	مقاله‌های رد شده بر اساس محتوا = ۲۵

نمودار ۱- الگوریتم انتخاب مقاله‌های نهایی

۳۷ تحقیق نهایی بشرح ذیل بودند. جدول (۲) شامل تحقیقات میدانی داخلی و خارجی است که به موضوع تحقیق پرداخته و در تحقیق خود، با انجام مراحل کیفی و کمی، ابعاد یا پیشران‌هایی را ارائه نمودند.

جدول ۲- شناسایی و بررسی تحقیقات داخلی و خارجی برای تعیین پیشران‌های پیشنهادی

ردیف	پژوهشگران	پیشران‌ها	ردیف	پژوهشگران	پیشران‌ها
۱	شرفی گل زردی و همکاران (۱۴۰۳)	سواد مالی، بینش اقتصادی، حفظ و توسعه منابع اقتصادی و مالی، الگوی صحیح، رابطه پس‌انداز و سرمایه‌گذاری، مدیریت بودجه، مسئولیت‌پذیری و تعهد اجتماعی، تخصص‌گرایی و نوآوری، رعایت حقوق دیگران، اخلاق‌محوری، ارزشمند دانستن کار، فرصت‌شناسی و مدارا	۲۰	قندهاری و همکاران (۱۳۹۷)	ویژگی‌های فردی: ریسک‌پذیری و جرئت‌ورزی، برنامه‌ریزی و برنامه‌محوری، اعتماد به نفس، پذیرش اشتباه، مطالعه سرگذشت کارآفرینان موفق ویژگی‌های اجتماعی: بهره‌گیری از تجارب دیگران، برخورداری از روحیه کار جمعی، مفاهیم اقتصادی: دخل و خرج، سود و زیان، بیمه، صادرات و واردات، مالکیت، صرفه‌جویی، بدهکار - طلبکار اخلاق اقتصادی: صداقت و امانتداری، گذشت از خطای زبردستان، قناعت و پرهیز از طمع‌ورزی
۲	ذبیحی سامانی، حیدر و معمدی سده (۱۴۰۳)	بهره‌وری، خلاقیت، مسئولیت‌پذیری، اعتمادبه‌نفس، قانونمندی، کار و کارآفرینی، تجارت و تجارت جهانی، بازار و بورس و سرمایه‌گذاری، هزینه و درآمد، صادرات و واردات، تولید و مصرف، ثروت و پس‌انداز، اشتغال، حفظ منابع طبیعی، شایسته‌سالاری، آینده‌نگری، عدالت، فناوری، مشارکت عمومی، امید به زندگی، انفاق، اسراف، قناعت، صرفه‌جویی و فقر	۲۱	نور و همکاران ^۱ (۲۰۲۳)	الگوی آموزش مستقیم مبتنی بر بازی، القای شخصیت اقتصادی، کار گروهی، رعایت عدالت، بهبود دانش، ارزشهای اقتصاد، اجرای برنامه تقویت شخصیت برای بهبود و پرورش ارزشهای اقتصادی
۳	محمدی‌فر و همکاران (۱۴۰۲)	رهبری کارآفرینانه، استراتژی نوآورانه، بهبود کیفیت آموزش‌های کارآفرینی، توسعه سرمایه‌های انسانی، فرهنگ کارآفرینانه، ساختار سازمانی منعطف، توسعه شبکه روابط، سیاست‌گذاری صحیح و توسعه زیرساخت‌ها، توسعه فعالیت‌های اقتصادی و کارآفرینانه، توسعه آموزش و پژوهش در حوزه کارآفرینی، توسعه ارتباطات و تعاملات، توسعه زیرساخت‌ها و منابع و فرهنگی-اجتماعی، پیامدهای روان‌شناختی، پیامدهای آموزشی-علمی، پیامدهای اقتصادی و پیامدهای فرهنگی-اجتماعی	۲۲	شیدو و همکاران (۲۰۲۲)	مهارت‌های مدیریتی، مهارت‌های فنی، مهارت‌های بلوغ شخصی و مهارت رهبری
۴	شاه‌ملکی و همکاران (۱۴۰۲)	عوامل شخص و فردی: مدیریت ریسک اقتصادی، درک ایده‌های اقتصادی، تفکر خلاق، مسئولیت‌پذیری فرهنگ و اخلاق اقتصادی: روحیه کار گروهی، توجه به کمالات انسانی، توجه به کسب حلال، علاقمندی کسب و کار مولد، گرایش به توسعه ثروت، مفاهیم و دانش اقتصادی: بکارگیری رویکردهای تلفیقی، استفاده از راهبردهای فعال تدریس، مفاهیم جمعی و ارتباطی: تعامل‌گرایی مثبت، توجه به کارآفرینی، تقویت مدیریت اقتصادی کارآمد،	۲۳	فردریش ^۲ (۲۰۲۱)	دوره‌های آموزشی طولانی‌تر برای معلمان منجر به فرصت‌های یادگیری مکرر و کسب دانش موضوعی و آموزشی بیشتر، علاقه و تعهد معلم، ایجاد انگیزه در یادگیرندگان، شایستگی تدریس، رابطه مستقیم بین علاقه معلم به تدریس اقتصاد و ایجاد علاقه در دانش‌آموز، کاهش فرصت‌های آموزشی نابرابر، مشارکت در فرآیندهای اقتصادی، انتخاب معلمان آموزش‌شدیده، دعوت متخصصین آموزشی برای همکاری با معلمان در طراحی دوره‌ها
۵	حسینی و	آموزش خانواده، تعریف ویژگی‌های فردی، رویکرد اقتصادی به	۲۴	پندرگاست ^۱	آموزش اقتصاد خانگی، جهانی‌سازی، شهرنشینی، دیجیتالی شدن،

1 Nor et al.

2 Fridrich

	همکاران (۱۴۰۲)	جامعه، تعریف ویژگی های اجتماعی، برنامه های آموزشی لازم برای درک بهتر برنامه های اقتصادی، محیط آموزشی مناسب، زندگی مدیریتی و آموزش موضوعات اقتصادی.	(۲۰۲۱)	امنیت سایبری، پایداری اقتصادی، رفاه فردی، خانواده و جامعه، ضرورت وجود دانش، فرآیندها و زمینه های اقدامات متحول کننده
۶	طیب نیا و همکاران (۱۴۰۱)	هدف: ارتقای سطح دانش، مهارت و نگرش دانش آموزان نسبت به موضوع کارآفرینی. روش یاددهی – یادگیری: راه اندازی کسب و کار و همچنین انجام پروژه های کارآفرینی.	۲۵ احمد و همکاران (۲۰۲۰)	فعالیت های یادگیری و الهام بخش، هنجارهای ادراک شده برای کارآفرین بودن و افزایش درک فراگیران
۷	مهجور (۱۴۰۱)	ایمان به مالکیت مطلقه خداوند، معاد باوری، باور به کرامت و خالفت الهی، اعتقاد به رزاقیت الهی و نگرش ایزاری به مال دنیا از مؤلفه های بینشی تربیت اقتصادی است. عدالت محوری، قناعت و زهد، اعتدال و میانه روی و مؤلفه های کنشی تربیت اقتصادی پرداخت وجوهات شرعی، روحیه قناعت در زندگی، روحیه فقرزدایی و رسیدگی به محرومان	۲۶ بائورله ^۲ (۲۰۲۰)	انگیزه انتقادی، رویکرد بازتولید، رویکردهای ساختار شکنانه، آگاهی انضباطی، آگاهی از انگیزه های دانش آموز برای برخورد با اقتصاد، آمادگی برای رویارویی با چالشهای اکولوژیکی، اقتصادی، سیاسی، استفاده از کار تیمی و فضاهای آزاد برای رسیدن به فراگیری جمعی
۸	بشیریان و همکاران (۱۴۰۱)	جنبه های فردی و شخصی با مضامین (شناخت توانمندی و استعدادها، برنامه ریزی). فرهنگ و اخلاق اقتصادی (اصل هدفمندی و انگیزه مساله، عدالت و التزام به قانون گرایی). مفاهیم و علل اقتصادی (فرصت های بازار و ساز و کارهای آن، سواد مالی و ابزارهای آن، سواد اقتصادی و مفاهیم آن). مهارت های اجتماعی (مهارت های ارتباطی، مدیریت و توانایی شبکه سازی)	۲۷ برادلی ^۳ (۲۰۱۹)	موانع ادغام توسعه پایدار در برنامه درسی اقتصاد، معرفی چارچوب تعالی پژوهش به عنوان بزرگترین مانع، انجام فعالیتهای متمرکز بر یادگیری، مانع بودن جریان اصلی آموزش نوکلاسیک باری ادغام پایداری، نیاز به گستردگی بین رشته ای و کثرت گرایی بیشتر
۹	یوسفی پور و همکاران (۱۴۰۰)	اهداف: آشنایی با مفاهیم دانش، انگیزه، مهارت کارآفرینانه. محتوا: مبانی نظری کارآفرینی؛ یادگیری و مدیریت کسب و کار و ارتباطات، ویژگی ها و مهارتهای شخصیتی کارآفرینان. رویکردهای فعال تدریس: روشهای ارائه مستقیم و کاربردی و عملیاتی مناسب اند. رویکردهای ارزشیابی: روشهای ارزیابی حیطه دانش، نگرش، و مهارت	۲۸ آکارووه ^۴ (۲۰۱۸)	نقش آموزش اقتصاد در توسعه پایدار ملی، آموزش مهارتها و شایستگیهای مدیریتی، آماده سازی فراگیران برای اتکا به خود، افزایش سطح زندگی و رفاه فراگیران، ارتقای بازارپسندی برای دنیای کار، تشویق فراگیران به مشارکت، ارتقای سطح توسعه نیروی انسانی، تشویق مربیان اقتصاد به ترسیم راهبردهای آموزشی سودآور
۱۰	باوفا و همکاران (۱۴۰۰)	هدف: بهبود مهارت های کارآفرینی در دانش آموزان و ایجاد علاقه کارآفرینی. محتوا: بایستی رویکردی منعطف و مبتنی بر نیاز داشته باشد. روش های تدریس: تخصیص زمان و مکان، حمایت از ایده های کارآفرینانه، همکاری دانشجویان در پروژه های تجاری واقعی. استفاده از روش های ارزیابی جایگزین یکی دیگر از روش های برنامه درسی کارآفرینی است. در این گونه فعالیت ها، دانش آموز نقش فعال دارد و استاد تسهیل کننده یادگیری است.	۲۹ دیلک و همکاران ^۵ (۲۰۱۸)	ارائه تصمیمات اقتصادی دقیق، تسهیل تصمیمگیری منطقی، افزایش کارایی اقتصادی و رفاه افراد و جامعه، وجود همبستگی مثبت و معنادار بین تحصیلات اقتصادی و علاقه به سواد اقتصادی
۱۱	خدابنده (۱۴۰۰)	اجرای پروژه های تجاری با حمایت مالی، آموزش معلمان برای تربیت دانشجویان بازرگانی، آموزش راه اندازی کسب و کار به	۳۰ سالامون و همکاران ^۱	اهمیت سواد مالی شخصی، برنامه ریزی برای بازنشستگی، درک مزایای تحصیلات مالی شخصی، توجه به مشاغل فعلی و کسبوکار

- 1 Pendergast
- 2 Bäuerle
- 3 Bradley
- 4Akarowhe
- 5 DİLEK & et.al

			صورت عملی و موثر برای تعامل با کارآفرینان.		
۱۲	ستوده و مدرس (۱۴۰۰)	هدف: آشنایی با ادبیات اقتصادی، شناخت مفاهیم پایه کسب و کار، ایجاد نگرش کارآفرینانه، ایجاد روحیه پرسشگری، محتوا: محتوای مبتنی بر شعر و داستان، محتوای مرتبط با مهارت های اساسی روشهای تدریس: بازدید از نمایشگاه ها، بازدید از مشاغل، اردوهای علمی، بازدید از مراکز کارآفرینی و خلاقیت نقش معلم: توانمندی در ایجاد نقش کارآفرینی،	۳۱	آماجیر و همکاران ^۲ (۲۰۱۸)	برای تأمین این نیاز، آشنایی با ریسک و سطح ریسک پذیری سواد مالی و اقتصادی، استفاده از روشهای تدریس فعال، رفتار اقتصادی، یادگیری تجربی، درگیر ساختن کودکان و نوجوانان در فعالیتهای مربوط به زندگی واقعی، تغییر نگرش نسبت به اقتصاد
۱۳	عباسی و همکاران (۱۴۰۰)	هدف: شناختی (کسب دانش اقتصاد فردی و کلان)، عاطفی (رشد فضائل اخلاقی، رشد اخلاق اقتصادی و الی). محتوا: زندگی دانش آموزان، روشهای تدریس: اکتشافی، شبیه سازی، آموزش الگوی تعاملی، نمایش علمی، ارزشیابی: کیفی، مشاهده ای، تشخیصی، فرایندی و تکوینی،	۳۲	آسارتا و همکاران ^۳ (۲۰۱۷)	به کارگیری شیوه های فعال آموزش، روشهای آموزش بین رشته ای، طراحی دوره مقدماتی اقتصاد، روشهای درگیر کردن دانش آموزان در یادگیری فعال، کاوش در مزایای آموزش مفهومی، گرافیکی و ریاضی، بررسی تأثیر آموزش اقتصادی بر باورها، نگرشها، رفتار و پیشرفت تحصیلی فراگیران
۱۴	طاهری و همکاران (۱۳۹۹)	هدف: دانش اقتصادی، شناخت سیستم و منابع اقتصادی، تصمیمات اقتصادی صحیح، روحیه آینده نگری، روحیه همدلی در امور اقتصادی، محتوا: در نظر گرفتن ظرفیت های محله ای، حل مسئله، شناسایی ظرفیت های فردی، روشهای تدریس: بحث و گفتگو، سخنرانی، ارزشیابی: چک لیست، پرسش و پاسخ، ارزیابی والدین، آزمون ممداد کاغذی، همسال سنجی، بازخورد،	۳۳	بادموس و همکاران ^۴ (۲۰۱۶)	تأثیر مواد آموزشی (بازی، تصاویر، نمودارها، طرحها) بر درک دانش آموزان از موضوع درسی، مشارکت فعال و مؤثر معلم و دانش آموز، کسب مهارت و دانش، رشد اعتمادبه نفس و خودشنکوفایی، تسهیل درک موضوع، ضرورت غنی سازی تدریس، برنامه ریزی هدفمند و یکپارچه در حوزه اقتصاد، پرهیز از مصرف گرایی
۱۵	سیدی و احمدی (۱۳۹۸)	اهداف تربیت اقتصادی دوره ابتدایی: آشنایی با مفاهیم پایه و ارزش های اخلاقی و در دوره متوسطه پرورش مهارت ها است. محتوا در هر دو دوره منطبق بر اهداف بوده. رویکردهای فعال تدریس مناسب اند. معلم نقش راهنما و تسهیل گر دارد و می توان از منابع متنوع استفاده کرد.	۳۴	ارنر و همکاران ^۵ (۲۰۱۶)	تسلط بر سواد مالی با به کارگیری مهارتهای محاسباتی و ریاضی، رابطه سواد مالی با استعداد شناختی عمومی و مهارتهای زبان خارجی، توسعه هدفمند برنامه های سواد مالی
۱۶	طغرابی و همکاران (۱۳۹۸)	مطالعات موردی: نگرش کارآفرینانه معلمان، مسئولان و مشاوران در مدرسه و والدین. مسائل زمینه: سبک کارآفرینی، طراحی محیط بازی مانند، طراحی مدرسه راهبرد: برای آموزش همراه با انجام یادگیری کارآفرینانه، تکالیف کارآفرینانه، تیم های کارآفرینانه، پیامد: خلق ارزش جدید، تربیت دانش آموز خلاق، نوآور و چندبعدی و دانش آموز توانمند- بامهارت.	۳۵	والستاد و همکاران ^۶ (۲۰۱۵)	ارزش رویکرد تلفیقی در آموزش اقتصاد، ارتقا دانش اقتصادی مدرس، استفاده از افراد نخبه در حوزه آموزش و تربیت اقتصادی، توجه به قوه ابتکاری و خلاقیتی فراگیران
۱۷	امیدی و همکاران (۱۳۹۸)	عوامل تسهیل کننده: حمایت مدیران ارشد، ساختار مراکز آموزش، مربیان آموزش دیده. موانع: موانع مدیریتی، موانع ارزشی، موانع قانونی.	۳۶	اوپلتالووا ^۷ (۲۰۱۵)	اهمیت سواد اقتصادی، ویژگی میانرشتهای آموزش مالی، ادغام مطالعات اجتماعی، فناوری اطلاعات و ارتباطات، حمایت از مشارکت فعال دانش آموزان در فرآیند یادگیری، آموزش جامعه

1 Solomon & et.al

2 Amagir & et.al

3 Asarta & et.al

4 Badmos Jeleelah & et.al

5 Erner & et.al

6Walstad & et.al

7 Opletalová

محور			پیامد: پیامدهای آموزشی، پیامدهای پرورشی، پیامدهای اقتصادی. عناصر الگو: ویژگی های محیطی، ارتباط با بازار کار، تعامل مستمر با مراکز علمی، ویژگی های پذیرندگان، مشارکت معلمان.		
توجه یکسان به جنبه های اجتماعی و اقتصادی و محیط زیست، ضرورت برنامه توسعه پایدار، مشارکت در فعالیت های اقتصادی، توسعه تمرینات فراشناختی	زیگرس و کلارک (۲۰۱۴) ^۱	۳۷	هدف: مهارت در سخن گفتن، مهارت در گوش دادن، مهارت در خواندن محتوا: مهارت های تصمیم گیری، مهارت های شنیداری، مهارت های خواندن و نوشتن، روش های تدریس: حل مسئله، بحث و گفتگو، ملاقات با کارآفرینان، پرسش و پاسخ، پروژه فردی و گروهی، ارزشیابی: پروژه علمی، امتحان شفاهی، آزمون مداد کاغذی، چک لیست، آزمون مستمر، خودارزیابی	مدرسی سریزدی و همکاران (۱۳۹۸)	۱۸
			پیشرفت اقتصادی کشور، اهداف اقتصاد مقاومتی، الزامات عمل به اقتصاد مقاومتی و توانایی دستیابی به الزامات، اقدامات لازم برای عمل به اقتصاد مقاومتی در بعد تولید و مصرف و توانایی عمل به آنها	ابراهیمی و همکاران (۱۳۹۷)	۱۹

گام ۴: ارزیابی نهایی مقاله های مستخرج از مرحله پیش با مطالعه آنها و در نظر گرفتن اهداف پروژه و در آخر انتخاب نهایی مقاله ها.

در مرحله چهارم طبق روش سیلوا (۲۰۱۵)، تمام تحقیقات باقی مانده، مورد مطالعه دقیق قرار گرفته و هر کدام از این تحقیقات، پیشران-هایی را برای تبیین «الگوی برنامه درسی تربیت اقتصادی مبتنی بر کارآفرینی» معرفی نمودند. بعد از شناسایی پیشران های تبیین کننده «الگوی برنامه درسی تربیت اقتصادی مبتنی بر کارآفرینی» نوبت به دسته بندی آنها براساس ابعاد و پیشران رسید که پیشران های تبیین کننده اولیه در قالب ۱۴ پیشران برای چهار عنصر هدف، محتوا، روش های تدریس و ارزشیابی دسته بندی شدند. نکته مهم و قابل ذکر در مورد دسته بندی پیشران ها این است که برای اینکار، کاملا به دسته بندی پیشران ها در پژوهش های پیشین توجه شده و پیشران های پیشنهادی بشرح جدول ذیل، ادغام و ترکیب نتایج تحقیقات پیشین ذکر شده بالا می باشد. در جدول زیر، نتایج حاصل از دسته بندی پیشران های پیشنهادی برای چهار عنصر هدف، محتوا، روش های تدریس و ارزشیابی مشاهده می گردد.

جدول ۳- دسته بندی پیشران های پیشنهادی برای چهار عنصر هدف، محتوا، روش های تدریس و ارزشیابی براساس تحقیقات پیشین

پیشران	تعداد پیشران	عنصر	ردیف
آشنایی با مفاهیم اقتصادی، پرورش مهارت ها، خلاقیت و نوآوری در حل مسئله، تقویت انگیزه	۴	هدف	۱
سواد مالی و اقتصادی، مهارت محوری، مدیریت محوری، فرهنگ کارآفرینی	۴	محتوا	۲
تکیه گاه سازی، تدریس مشارکتی، تدریس منعطف، پروژه و کارگاه محوری.	۴	روش های تدریس	۳
ارزشیابی کیفی، ارزشیابی دانش و نگرش	۲	ارزشیابی	۴
-	۱۴ پیشران	۴ عنصر	۵

(منبع: نگارنده)

یافته های گام دوم؛ تحلیل محتوای مصاحبه: شناسایی پیشران های اولیه

آمار توصیفی

تعداد ۱۲ نفر مرد (۸۰/۰۰ درصد) و ۳ نفر زن (۲۰/۰۰ درصد) بوده‌اند. لذا اکثر افراد، مرد بودند. تعداد ۱ نفر مربی (۶/۷۰ درصد)، ۶ نفر دکتری - استادیار (۴۰/۰۰ درصد)، ۷ نفر دکتری - دانشیار (۴۶/۶۰ درصد) و ۱ نفر دکتری - استاد (۶/۷۰ درصد) بوده‌اند. لذا اکثر افراد، دکتری - دانشیار بودند. تعداد ۳ نفر ۱۰ سال و کمتر (۲۰/۰۰ درصد)، ۴ نفر بین ۱۱ تا ۲۰ سال (۲۶/۷۰ درصد) و ۸ نفر (۵۳/۳۰ درصد) بیشتر از ۲۰ سال بوده است. لذا اکثر افراد دارای سابقه خدمت بیشتر از ۲۰ سال بودند. تعداد ۹ نفر وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (۶۰/۰۰ درصد)، ۱ نفر دانشگاه پیام نور (۶/۶۵ درصد)، تعداد ۴ نفر دانشگاه آزاد اسلامی (۲۶/۷۰ درصد) و ۱ نفر (۶/۶۵ درصد) در دانشگاه فرهنگیان فعالیت داشته‌اند. لذا اکثر افراد، فعال در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری بودند.

بخش تحلیل محتوای مصاحبه - آمار تحلیلی

در بخش کیفی، هدف اصلی پژوهش، بررسی و بررسی عوامل تأثیرگذار مربوط به مقوله، زیرمجموعه و معیارهای مربوط به الگوی برنامه درسی آموزش و پرورش مبتنی بر کارآفرینی برای اولین بار در دبیرستان به عنوان گرایش است. برای دستیابی به این امر، بخش اصلی، بخش فرعی و نمادها داده‌های اولیه، مرکزی و ثانویه از تحلیل محتوای مصاحبه‌های عمیق و اکتشافی با کارشناسان کلیدی و اصلاح کدهای مفهومی به دست آمد. بر این اساس، برای انجام کدگذاری اولیه در مرحله اول، داده‌ها در سطح جمله و کلمه برای هر مصاحبه بررسی شد و کدهای مفهومی از متن مصاحبه استخراج شد. در مرحله بعد از طریق پالایش و کاهش امتیازات بر اساس زیرمجموعه‌ها سازماندهی و نامگذاری و به طور مستمر ارزیابی شد. در کدگذاری دوم، زیرمجموعه‌ها بر اساس دسته‌های اصلی سازماندهی و نامگذاری شدند. برای اطمینان از اینکه هر جزء کلیدی به درستی پیکربندی شده است و قسمت فرعی، متن مصاحبه‌ها نیز بررسی شد و این کار با مرور نکات انجام شد تا به جایگاه منطقی برای قسمت اصلی و زیربخش دست یابیم. زمانی که دسته بندی معنادار پس از بررسی‌های متعدد رونوشت‌های مصاحبه به دست آمد، کدگذاری اولیه و مرکزی خاتمه یافت.

الف - عنصر هدف

گام اول؛ کدگذاری اولیه: مرحله اصلی در تحلیل محتوا کدگذاری اولیه است. بر این اساس مفاهیم مشترک واحدهای ثبتی محاسبه و کدهای مشترک محاسبه می‌شود. در مرحله کدگذاری باز، از ۶۸ کد اولیه، پس از بررسی این کدها و حذف کدهای تکراری، تعداد ۳۲ کد حذف شده و در نهایت، تعیین مقوله فرعی (طبقه فرعی) با کدهای نهایی (۳۶ کد) انجام شد. قابل ذکر است که تمام جداول، منظور از N1، یعنی مصاحبه شونده شماره یک و منظور از [N1-8] یعنی کد مفهومی هشتم از مصاحبه شونده شماره یک.

گام دوم؛ کدگذاری محوری؛ در جدول (۴)، نتایج حاصل از تعیین مقوله فرعی (طبقه فرعی) آمده است. هدف از این قسمت ایجاد رابطه بین معیارهای تولید شده است.

جدول ۴ - نتایج تعیین مقوله فرعی (طبقه فرعی) عنصر هدف

ردیف	مقوله فرعی	معیار
۱	پرورش مهارتهای فردی و فنی	[N5-9] ایلابردن قدرت فنی و فناوری فراگیران، [N8-2] پرورش ویژگیهای فردی، [N8-3] پرورش ویژگیهای فنی و مدیریتی، [N5-8] ایجاد قدرت مالی و قدرت نفوذ فردی، [N5-7] توجه به ایجاد روابط عمومی بالا در افراد، [N11-1] فراگیری کار عملیاتی، [N11-2] فراگیری کار مشارکتی و گروهی، [N13-5] مهارت آموزی در حل مسئله
۲	پرورش مهارتهای روانشناختی	[N2-6] ایجاد مسئولیت پذیری شخصی در فراگیر، [N5-4] توانایی ایجاد ریسک پذیری در فراگیران، [N6-3] اهداف مبتنی بر چارچوبهای خودباوری در افراد، [N9-3] توجه به تربیت اخلاقی، اجتماعی و روابط اجتماعی، [N9-5] دادن قدرت انتخاب و تصمیم گیری، [N5-1] فرهنگ سازی مبتنی بر استقلال فکری و مالی، [N3-2] توجه به حوزه شناختی، دانشی، گرایشی، حوزه مهارتی و رفتاری، [N13-8] فرهنگ کار، وجدان کاری و اخلاق حرفه ای.
۳	پرورش خلاقیت و ایده آفرینی	[N2-3] توجه به قابلیت ایده آفرینی در فراگیرنده، [N5-6] ایجاد انگیزه شغلی و خوداشتغالی در فراگیران، [N7-1] ایجاد تفکر خلاق و تفکر نوآورانه، [N7-2] توانایی انگیزه انجام کار متفاوت، [N5-10] جذاب و گیرابودن برای ایجاد خلاقیت.
۴	کاربردی و عملیاتی بودن	[N4-3] ساده بودن و قابل لمس بودن، [N9-4] توجه به ویژگی افراد مثل ویژگیهای قومیتی، [N11-3] هدف متناسب با مقطع سنی و تحصیلی، [N11-4] هدف متناسب با جنسیت فراگیران، [N10-1] هدف مبتنی بر منابع محدود و نیازهای نامحدود، [N12-3] مرتبط بودن با اهداف شخصی فرد در زندگی، [N12-5] مرتبط بودن با اهداف در برنامه

		درسی دوره های بالاتر، [N4-5] کاربردی، اجرایی و قابلیت عملیاتی داشتن هدف.
۵	ایجاد دانش مالی و اقتصادی	[N2-2] توجه به مباحث مالی شخصی و کسب و کار و کارآفرینی، [N2-7] آموزش مباحث تولید و مبادله، [N2-8] آشنایی با دولت، مالیات، بازار و تعیین قیمت ها، [N6-1] شکل گیری ذهن اقتصادی و مالی در فراگیران، [N14-5] استفاده از بهینه کاوی و تجربیات موفق در آموزش اقتصادی، [N10-2] الهام از شرکت های دانش بنیان و پارک های علم و فن آوری در آموزش اقتصادی، [N12-2] تمرکز بر بحث سرمایه گذاری، منابع، هزینه و درآمد.

(منبع: نگارنده)

گام سوم: کدگذاری ثانویه: طبق نتایج حاصل از کدگذاری ثانویه، ۳۶ کد نهایی که در قالب ۵ مقوله فرعی (طبقه فرعی) دسته بندی شده بود، در زیرمجموعه ۲ طبقه اصلی بشرح ۱. پرورش مهارت و خلاقیت و ۲. دانشی و عملیاتی بودن، قرار گرفت.

ب- عنصر محتوا

گام اول: کدگذاری اولیه: در مرحله کدگذاری باز، از ۵۵ کد اولیه، پس از بررسی این کدها و حذف کدهای تکراری، تعداد ۱۸ کد حذف شده و در نهایت، تعیین مقوله فرعی (طبقه فرعی) با کدهای نهایی (۳۷ کد) انجام شد.

گام دوم: کدگذاری محوری: در جدول (۵)، نتایج حاصل از تعیین مقوله فرعی (طبقه فرعی) آمده است. هدف از این قسمت ایجاد رابطه بین معیارهای تولید شده است.

جدول ۵- نتایج تعیین مقوله فرعی (طبقه فرعی) عنصر محتوا

ردیف	مقوله فرعی	معیار
۱	خلاقیت و کارآفرینی	[N5-16] دانش مبتنی بر ایجاد بینش کارآفرینی در افراد، [N5-18] محتوای مبتنی بر ایجاد ایده، فرصت طلبی و برقراری ارتباط، [N15-6] محتوای درسی مبتنی بر ایده های کارآفرینان موفق، [N9-12] محتوای مبتنی بر ایجاد انگیزه، [N10-4] محتوای مبتنی بر استعدادیابی.
۲	مهارت افزایی	[N2-11] توانایی ایجاد خودشناسی و شناخت ویژگی شخصیتی، [N5-15] دانش مبتنی بر مهارت آموزی در فراگیران، [N5-20] کسب مهارت های روابط عمومی، [N5-21] کسب مهارت های زبان، [N5-19] کسب مهارت های بازار، [N8-6] پرورش ابعاد مختلف نگرش فراگیران، [N9-9] آماده سازی ذهنی.
۳	دانش افزایی	[N4-8] بروز و جدید بودن، [N5-12] محتوای مبتنی بر بینش، نگرش و ایجاد نگرش، [N5-13] محتوای متناسب با اصول علمی و استانداردهای روز، [N5-14] همکاری با دانشگاهها و موسسات متخصص در تعیین محتوای علمی، [N9-11] استفاده از فیلم های آموزشی علمی.
۴	سواد مالی و اقتصادی	[N1-6] آشناسدن با اهداف اقتصاد کلان و خرد جامعه، [N1-7] آشناسدن با جنبه های توسعه در روند اقتصاد، [N1-8] آشناسدن با فنون و روش های ایجاد توسعه در میان مدت و بلند مدت، [N3-4] توجه به استانداردهای سواد اقتصادی و مالی در فراگیران، [N5-17] محتوای منطبق با سرفصل های کسب و کار، [N3-11] آشنایی با ادبیات مارکتینگ یا بازاریابی.
۵	قابلیت اجرایی	[N4-9] کاربردی بودن و نه صرفا تئوریک و نظری بودن، [N6-4] شعارگونه و آرمان گرایانه و کلی گویی نبودن، [N6-5] محتوای دارای قابلیت انجام و قابل لمس، [N6-6] مبتنی بر توانایی افراد مقطع متوسطه، [N13-9] سبک و چابک شدن محتوای دروس، [N11-8] محتوای متناسب با ظرفیت برنامه های تدوینی.
۶	مبتنی بر نیازهای واقعی	[N14-3] توجه به منابع واقعی موجود، [N15-3] مبتنی بر نیازهای روز و محیطی فراگیران، [N15-4] مبتنی بر مهارت های واقعی مورد نیاز فراگیران، [N15-5] مبتنی بر تجربیات واقعی افراد موفق، [N9-7] توجه به شیوه های زندگی و کارآمدی، [N8-5] ویژگیهای شناختی بچه های این گروه سنی، [N10-3] منطبق بودن با خط و مشی گذارهای نظام آموزشی، [N12-7] مرتبط بودن با فعالیتهای اقتصادی بیرون از حوزه مدرسه.

(منبع: نگارنده)

گام سوم: کدگذاری ثانویه: طبق نتایج حاصل از کدگذاری ثانویه، ۳۷ کد نهایی که در قالب ۶ مقوله فرعی (طبقه فرعی) دسته بندی شده بود، در زیرمجموعه ۳ طبقه اصلی بشرح: ۱. محتوای مبتنی بر مهارت و خلاقیت، ۲. محتوای مبتنی بر دانش و اقتصاد و ۳. محتوای مبتنی بر واقعیت و عملیاتی بودن، قرار گرفت.

ج- عنصر روشهای یاددهی - یادگیری

گام اول؛ کدگذاری اولیه: در مرحله کدگذاری باز، از ۶۲ کد اولیه، پس از بررسی این کدها و حذف کدهای تکراری، تعداد ۲۸ کد حذف شده و در نهایت، تعیین مقوله فرعی (طبقه فرعی) با کدهای نهایی (۳۴ کد) انجام شد.

گام دوم؛ کدگذاری محوری؛ در جدول (۶)، نتایج حاصل از تعیین مقوله فرعی (طبقه فرعی) آمده است. هدف از این قسمت ایجاد رابطه بین معیارهای تولید شده است.

جدول ۶- نتایج تعیین مقوله فرعی (طبقه فرعی) عنصر روشهای یاددهی-یادگیری

ردیف	مقوله فرعی	معیار
۱	تکنیک‌های نوین آموزشی	[N2-16] استفاده از فیلم، اسلاید آموزشی و بازیهای کلاسی، [N3-7] توجه به تکنیک های روش شبیه سازی، [N7-9] روشهای مبتنی بر حل مسئله، [N7-11] روش های مبتنی بر بازی، [N7-12] روشهای مبتنی بر سخنرانی، [N8-8] تدریس مبتنی بر توانایی های شناختی افراد، [N8-13] روشهای نوین آموزش مثل داستان سرایی، [N10-6] استفاده از روشهای نوین مثل شعر و آهنگ.
۲	دانش و مهارت محوری	[N1-9] دانش محور بودن روشهای یاددهی-یادگیری، [N1-10] مهارت محور بودن روشهای یاددهی-یادگیری، [N1-11] جامعه محور بودن روشهای یاددهی -یادگیری، [N1-12] توانایی اشتغال آفرینی روشهای یاددهی- یادگیری، [N3-10] ایجاد توانایی طراحی بیزینس، [N5-23] روشهای مبتنی بر ایجاد انگیزه فردی، [N5-26] روشهای مبتنی بر ایجاد خلاقیت و نوآوری، [N10-7] ایجاد طوفان مغزی در فراگیران، [N5-30] شکوفاکردن استعدادهای بالقوه در فرد، [N13-13] پرورش شایستگی های حرفه ای، [N7-7] راهبردهای یاددهی _ یادگیری خدمت محور، [N7-8] روشهای مبتنی بر مهارتهای ارتباطی و اجتماعی.
۳	کارگاه و پروژه محوری	[N2-12] ایجاد کارگاههای آموزشی برای عملیاتی شدن آموزش، [N2-13] وجود تکالیف عملی در منزل برای آگاهی نسبی والدین، [N4-11] جنبه عملیاتی داشتن برنامه ها و سیاستهای تدریس و یاددهی - یادگیری، [N5-24] توره های علمی مبتنی بر بازدید از کارخانه، مراکز رشد و نوآوری، [N5-28] روشهای مبتنی بر دیدن تجربیات صاحبان کسب و کار، [N8-12] استفاده از بازدیدهای علمی و پروژه محوری، [N14-6] کارگاههای پژوهشی با حضور کارآفرینان و افراد موفق در این حوزه.
۴	آموزش مشارکتی	[N2-15] توانایی ایجاد کار مشارکتی و کار گروهی، [N3-5] توجه به تکنیک های روش رول پلی، [N8-9] استفاده از راهبردهای تعاملی و مشارکتی، [N9-17] مشارکت و همکاری فعال و دو طرفه معلم و شاگرد.
۵	تکیه‌گاه سازی	[N8-7] تدریس متناسب با شرایط و ویژگی های سنی فراگیران، [N15-7] راهبرد یادگیرمحور به جای حجم محور، [N13-14] یادگیری مبتنی بر داربست زنی یا تکیه گاه سازی.

(منبع: نگارنده)

گام سوم؛ کدگذاری ثانویه: طبق نتایج حاصل از کدگذاری ثانویه، ۳۴ کد نهایی که در قالب ۵ مقوله فرعی (طبقه فرعی) دسته‌بندی شده بود، در زیرمجموعه ۲ طبقه اصلی بشرح: ۱. روشهای نوین دانشی و ۲. روشهای تعاملی، قرار گرفت.

د- عنصر ارزشیابی

گام اول؛ کدگذاری اولیه: در مرحله کدگذاری باز، از ۴۹ کد اولیه، پس از بررسی این کدها و حذف کدهای تکراری، تعداد ۲۱ کد حذف شده و در نهایت، تعیین مقوله فرعی (طبقه فرعی) با کدهای نهایی (۲۸ کد) انجام شد.

گام دوم؛ کدگذاری محوری؛ در جدول (۷)، نتایج حاصل از تعیین مقوله فرعی (طبقه فرعی) آمده است. هدف از این قسمت ایجاد رابطه بین معیارهای تولید شده است.

جدول ۷- نتایج تعیین مقوله فرعی (طبقه فرعی) عنصر ارزشیابی

ردیف	مقوله فرعی	معیار
۱	ارزشیابی عملیاتی	[N6-9] شاخص های مبتنی بر ایده معطوف به عمل، [N8-16] ارزشیابی مبتنی بر انجام کار عملیاتی مثل پروژه، [N13-17] ارزیابی مبتنی بر قرارگیری در شرایط دنیای واقعی، [N8-15] روشهای ارزشیابی مبتنی بر مشاهده، [N11-10] سنجش عملیاتی مهارتهای تدریس شده، [N12-13] ارزشیابی عملکرد بیرون از کلاس.
۲	ارزشیابی دانش و نگرش نظری	[N2-20] انجام ارزیابی کتبی و شفاهی، [N9-19] ارزشیابی منطبق با هدف، محتوا و تدریس، [N11-11] سنجش نظری دانش فراگرفته شده در مورد کارآفرینی، [N12-15] سنجش یادگیریهای واقعی دانش آموز در ارتباط با محیط و جامعه، [N10-10]

		9]ارزشیابی مبتنی بر ویژگیهای روانشناختی فراگیر.
۳	ارزشیابی کیفی	[N7-16] سنجش قدرت تفکر تحلیلی، [N4-15] ارزشیابی مبتنی بر فرایندمحوری و نه نتیجه محوری، [N7-17] سنجش تفکر چابک، [N6-10] محتوا و موضوع محور نبودن ارزشیابی، [N5-31] سنجش گرایش و استقبال از تورها و جشنواره های مربوطه، [N5-32] سنجش گرایش به خوداشتغالی و گریز از راحت طلبی، [N12-11] سنجش فعالیت های خلاقانه، [N15-12] ارزشیابی مبتنی بر طوفان مغزی در فراگیران.
۴	ارزشیابی حین آموزش	[N2-17] وجود راهنمای همیشگی برای رصدکردن عملکرد افراد، [N2-19] انجام ارزیابی حین آموزش بطور مداوم، [N5-34] سنجش اثرگذاری در دوران قبل و بعد از گذراندن یک دوره، [N9-18] ارزشیابی مداوم و براساس رشد و پیشرفت فراگیران.
۵	ارزشیابی مشارکت محور	[N7-15] ارزشیابی مبتنی بر نظرات مدیر و همکلاسی ها و نه صرفا معلم، [N8-17] ارزشیابی همتا مبتنی بر ارزیابی همکلاسی، [N12-12] سنجش میزان مشارکت، [N15-8] ارزشیابی یادگیرنده محور، [N13-16] ارزشیابی بصورت فردی و گروهی.

(منبع: نگارنده)

گام سوم: کدگذاری ثانویه: طبق نتایج حاصل از کدگذاری ثانویه، ۲۸ کد نهایی که در قالب ۵ مقوله فرعی (طبقه فرعی) دسته‌بندی شده بود، در زیرمجموعه ۲ طبقه اصلی بشرح: ۱. ارزشیابی مبتنی بر دانش و عملکرد و ۲. ارزشیابی مبتنی بر تداوم و مشارکت، قرار گرفت.

یافته‌های گام سوم: تکنیک دلفی: شناسایی پیشران‌های نهایی

روش دلفی یکی از روش‌های تحقیق کیفی است که برای دستیابی به اجماع در تصمیم‌گیری‌های گروهی مورد استفاده قرار می‌گیرد. در این پژوهش روش دلفی در سه مرحله انجام شد و در این مرحله یافته‌های هر دور جداگانه ارائه می‌شود. **عنصر «هدف»:** پیشران‌های عنصر هدف، بر اساس نتایج بخش شناسایی پیشران‌های اولیه، به شرح: ۱. کاربردی و عملیاتی بودن، ۲. پرورش مهارت‌های فردی و فنی، ۳. پرورش مهارت‌های روانشناختی، ۴. ایجاد دانش مالی و اقتصادی و ۵. پرورش خلاقیت و ایده‌آفرینی، تعیین گردید. در دور اول دلفی، بیشترین اهمیت مربوط به پرورش مهارت‌های روانشناختی با میانگین ۴/۰۱ و انحراف از معیار ۰/۵۶ بوده و کمترین اهمیت مربوط به ایجاد دانش مالی و اقتصادی با میانگین ۳/۷۹ و انحراف از معیار ۰/۸۳ بوده است. در دور دوم دلفی، بیشترین اهمیت مربوط به ایجاد دانش مالی و اقتصادی با میانگین ۴/۰۰ و انحراف از معیار ۰/۸۲ بوده و کمترین اهمیت مربوط به پرورش مهارت‌های روانشناختی با میانگین ۳/۸۶ و انحراف از معیار ۰/۷۱ بوده است. در دور سوم دلفی، بیشترین اهمیت مربوط به ایجاد دانش مالی و اقتصادی با میانگین ۴/۰۳ و انحراف از معیار ۰/۷۰ بوده و کمترین اهمیت مربوط به پرورش مهارت‌های روانشناختی با میانگین ۳/۶۹ و انحراف از معیار ۰/۸۹ بوده است. ضریب هم‌آهنگی کندال برای پاسخ‌های دور سوم ۰/۸۹۶ است که نسبت به دور دوم که برابر با ۰/۸۱۹ بوده تنها ۹/۴۰ درصد افزایش داشته است که این ضریب با میزان اتفاق نظر بین اعضای کارگروه در میان دو دور متوالی رشد قابل توجهی ندارد. با انجام سه دور دلفی، پیشران‌های تبیین‌کننده عنصر هدف، بعد از انجام سه دور تکنیک کیفی دلفی که شامل پنج مؤلفه به شرح: ۱. کاربردی و عملیاتی بودن، ۲. پرورش مهارت‌های فردی و فنی، ۳. پرورش مهارت‌های روانشناختی، ۴. ایجاد دانش مالی و اقتصادی و ۵. پرورش خلاقیت و ایده‌آفرینی، بودند، از دیدگاه خبرگان، دارای اعتبار مطلوب و قابل قبولی بوده و به عنوان پیشران‌های نهایی این عنصر تعیین گردیدند.

عنصر «محتوا»: پیشران‌های عنصر محتوا، بر اساس نتایج بخش شناسایی پیشران‌های اولیه، به شرح: ۱. سواد مالی و اقتصادی، ۲. مهارت افزایی، ۳. دانش افزایی، ۴. قابلیت اجرایی، ۵. مبتنی بر نیازهای واقعی، ۶. خلاقیت و کارآفرینی و ۷. مدیریت محوری، تعیین گردید. در دور اول دلفی، بیشترین اهمیت مربوط به خلاقیت و کارآفرینی با میانگین ۳/۸۲ و انحراف از معیار ۰/۷۶ بوده و کمترین اهمیت مربوط به ایجاد قابلیت اجرایی با میانگین ۳/۴۹ و انحراف از معیار ۰/۸۷ بوده است. در دور دوم دلفی، بیشترین اهمیت مربوط به خلاقیت و کارآفرینی با میانگین ۴/۰۱ و انحراف از معیار ۰/۹۶ بوده و کمترین اهمیت مربوط به قابلیت اجرایی با میانگین ۳/۷۸ و انحراف از معیار ۰/۹۴ بوده است. با انجام سه دور دلفی، پیشران‌های تبیین‌کننده عنصر محتوا، بیشترین اهمیت مربوط به مهارت افزایی با میانگین ۴/۰۷ و انحراف از معیار ۰/۵۵ بوده و کمترین اهمیت مربوط به دانش افزایی با میانگین ۳/۵۹ و انحراف از معیار ۰/۸۳ بوده است. ضریب هم‌آهنگی کندال برای پاسخ‌های دور سوم ۰/۹۰۲ است که نسبت به دور دوم که برابر با ۰/۸۳۹ بوده تنها ۷/۵۱ درصد افزایش داشته است که این ضریب با میزان اتفاق نظر بین اعضای کارگروه در میان دو دور متوالی رشد قابل توجهی ندارد. با انجام سه دور دلفی، پیشران‌های تبیین‌کننده عنصر محتوا، بعد از انجام سه دور تکنیک کیفی دلفی که شامل هفت مؤلفه به شرح: ۱. سواد مالی و اقتصادی، ۲. مهارت افزایی، ۳.

دانش افزایی، ۴. قابلیت اجرایی، ۵. مبتنی بر نیازهای واقعی، ۶. خلاقیت و کارآفرینی و ۷. مدیریت محوری، بودند، از دیدگاه خبرگان، دارای اعتبار مطلوب و قابل قبولی بوده و به عنوان پیشران‌های نهایی این عنصر تعیین گردیدند.

عنصر « روشهای تدریس »: پیشران‌های عنصر روشهای یاددهی - یادگیری، بر اساس نتایج بخش شناسایی پیشران‌های اولیه، به شرح: ۱. پروژه و کارگاه محوری، ۲. آموزش مشارکتی، ۳. تکنیک‌های نوین آموزشی، ۴. دانش و مهارت محوری، ۵. تکیه گاه سازی و ۶. تدریس منعطف، تعیین گردید. در دور اول دلفی، بیشترین اهمیت مربوط به پروژه و کارگاه محوری با میانگین ۳/۵۲ و انحراف از معیار ۰/۶۸ بوده و کمترین اهمیت مربوط به تکیه گاه سازی با میانگین ۳/۴۱ و انحراف از معیار ۰/۸۴ بوده است. در دور دوم دلفی، بیشترین اهمیت مربوط به پروژه و کارگاه محوری با میانگین ۳/۹۱ و انحراف از معیار ۰/۶۴ بوده و کمترین اهمیت مربوط به تکیه گاه سازی با میانگین ۴/۰۵ و انحراف از معیار ۰/۸۴ بوده و کمترین اهمیت مربوط به تکنیک‌های نوین آموزشی با میانگین ۳/۷۷ و انحراف از معیار ۰/۷۱ بوده است. ضریب همبستگی کندال برای پاسخ‌های دور سوم ۰/۸۳۷ است که نسبت به دور دوم که برابر با ۰/۷۶۶ بوده تنها ۹/۲۷ درصد افزایش داشته است که این ضریب با میزان اتفاق نظر بین اعضای کارگروه در میان دو دور متوالی رشد قابل توجهی ندارد. با انجام سه دور دلفی، پیشران‌های تبیین-کننده عنصر روشهای یاددهی - یادگیری، بعد از انجام سه دور تکنیک کیفی دلفی که شامل شش مؤلفه به شرح: ۱. پروژه و کارگاه محوری، ۲. آموزش مشارکتی، ۳. تکنیک‌های نوین آموزشی، ۴. دانش و مهارت محوری، ۵. تکیه گاه سازی و ۶. تدریس منعطف، بودند، از دیدگاه خبرگان، دارای اعتبار مطلوب و قابل قبولی بوده و به عنوان پیشران‌های نهایی این عنصر تعیین گردیدند.

عنصر « ارزشیابی »: پیشران‌های عنصر ارزشیابی، بر اساس نتایج بخش شناسایی پیشران‌های اولیه، به شرح: ۱. ارزشیابی کیفی، ۲. ارزشیابی عملیاتی، ۳. ارزشیابی دانش نظری و نگرش، ۴. ارزشیابی حین آموزش و ۵. ارزشیابی مشارکت محور، تعیین گردید. در دور اول دلفی، بیشترین اهمیت مربوط به ارزشیابی عملیاتی با میانگین ۳/۸۳ و انحراف از معیار ۰/۸۵ بوده و کمترین اهمیت مربوط به ارزشیابی دانش نظری و نگرش با میانگین ۳/۵۹ و انحراف از معیار ۰/۵۴ بوده است. در دور دوم دلفی، بیشترین اهمیت مربوط به ارزشیابی کیفی با میانگین ۴/۰۱ و انحراف از معیار ۰/۵۶ بوده و کمترین اهمیت مربوط به ارزشیابی دانش نظری و نگرش با میانگین ۳/۸۴ و انحراف از معیار ۰/۶۷ بوده است. در دور سوم دلفی، بیشترین اهمیت مربوط به ارزشیابی عملیاتی با میانگین ۴/۰۶ و انحراف از معیار ۰/۶۶ بوده و کمترین اهمیت مربوط به ارزشیابی حین آموزش با میانگین ۳/۷۳ و انحراف از معیار ۰/۸۸ بوده است. ضریب همبستگی کندال برای پاسخ‌های دور سوم ۰/۸۷۵ است که نسبت به دور دوم که برابر با ۰/۸۰۶ بوده تنها ۸/۵۶ درصد افزایش داشته است که این ضریب با میزان اتفاق نظر بین اعضای کارگروه در میان دو دور متوالی رشد قابل توجهی ندارد. با انجام سه دور دلفی، پیشران‌های تبیین‌کننده عنصر ارزشیابی، بعد از انجام سه دور تکنیک کیفی دلفی که شامل پنج مؤلفه به شرح: ۱. ارزشیابی کیفی، ۲. ارزشیابی عملیاتی، ۳. ارزشیابی دانش نظری و نگرش، ۴. ارزشیابی حین آموزش و ۵. ارزشیابی مشارکت محور، بودند، از دیدگاه خبرگان، دارای اعتبار مطلوب و قابل قبولی بوده و به عنوان پیشران‌های نهایی این عنصر تعیین گردیدند. بعد از اتمام مرحله بررسی متون و مرحله کیفی، نتایج حاصل از دسته بندی پیشران‌های پیشنهادی برای چهار عنصر هدف، محتوا، روشهای تدریس و ارزشیابی در جدول (۱۲) مشاهده می‌گردد.

جدول ۸- پیشران‌های نهایی چهار عنصر هدف، محتوا، روشهای تدریس و ارزشیابی براساس گام ۱ (بررسی مطالعات پیشین و مبانی نظری)، گام

۲ تحلیل محتوای کیفی استقرایی و گام ۳ (تکنیک دلفی)

ردیف	عنصر	تعداد پیشران	پیشران
۱	هدف	۵	کاربردی و عملیاتی بودن، پرورش مهارتهای فردی و فنی، پرورش مهارتهای روانشناختی، ایجاد دانش مالی و اقتصادی، پرورش خلاقیت و ایده آفرینی.
۲	محتوا	۷	سواد مالی و اقتصادی، مهارت افزایی، دانش افزایی، قابلیت اجرایی، مبتنی بر نیازهای واقعی، خلاقیت و کارآفرینی، مدیریت محوری.
۳	روشهای تدریس	۶	پروژه و کارگاه محوری، آموزش مشارکتی، تکنیک‌های نوین آموزشی، دانش و مهارت

محموری، تکیه گاه سازی، تدریس منعطف.			
ارزشیابی کیفی، ارزشیابی عملیاتی، ارزشیابی دانش نظری و نگرش، ارزشیابی حین آموزش، ارزشیابی مشارکت محور.	۵	ارزشیابی	۴
-	۲۳ پیشران	۴ عنصر	۵

(منبع: نگارنده)

بحث، نتیجه‌گیری و تبیین نتایج

آموزش کارآفرینی اثر قابل توجهی در موفقیت کارآفرینی و به تبع آن در توسعه اقتصادی جوامع دارد. هدف از آموزش کارآفرینی، پرورش مهارت‌ها و ویژگی‌های کارآفرینانه است (خدابنده، ۱۴۰۰). امروزه تقریباً در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، آموزش و پرورش از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است و ارتقای کارآفرینی در تمامی مقاطع تحصیلی، از این رو نوآوری در ابعاد مختلف نظام آموزشی، زمینه ساز پرورش نوآوری و تنوع است (طغرای، میروحدی و هاشمی، ۱۳۹۷). برای تحقق یکی برنامه درسی و حرکت برای رسیدن به کارآفرینی یکی از راه حل های اصلی برای حل معضل بیکاری، فقر و اقتصاد کشور است. (باوفا، دهقانی، جوادی پور و محمدکاملی، ۱۴۰۰). ایران کشوری در حال توسعه بوده و فرصت کارآفرینی در کشورهای در حال توسعه، بیشتر از کشورهای توسعه یافته است، کارآفرینی ابتدا در نظریه های اقتصادی تبلور یافته و به عنوان عامل اصلی ایجاد ثروت و یا ارزش اقتصادی شناخته شده است و باید توجه داشت که مطالعه کارآفرینی، حیطه گسترده ای از رشته های مدیریت، اقتصاد، جامعه شناسی و روانشناسی را در بر می گیرد (امیدی، هاشمی، قلتاش و ماشینیچی، ۱۳۹۸). آموزش اقتصاد در اصطلاح علمی، دستیابی به اهداف شناختی، رفتاری و رفتاری در حوزه اقتصادی است که به آن «آموزش و تربیت اقتصادی» گفته می شود، حوزه ای بسیار پرتعداد و سرشار از ادبیات و تجربیات کسب شده امروزه. توسط جهان (میرعرب رازی، حاجی تبار فیروزجایی و آریانفر، ۱۳۹۶). سواد مالی توانایی تصمیم گیری با منابع محدود است. این تصمیمات بر تولید، مصرف، پس انداز یا سرمایه گذاری مردم تأثیر می گذارد. اگر فردی فاقد دانش مالی باشد، می تواند به سرعت قربانی کلاهبرداری و سوء استفاده از اعتبار شود تصمیمات بزرگ مانند خرید خانه، پس انداز پول، خرید ماشین و غیره. به درستی کار نمی کند (طاهری طیبی و همکاران، ۱۳۹۹). این در حالی است که در کشور ما از قدیم الایام تا به امروز این سوال به گونه ای متفاوت و سوال برانگیز مورد توجه قرار نمی گیرد. یعنی با وجود میلیون ها کلاس درس، میلیون ها صفحه برنامه آموزشی، حتی هزاران صفحه دانش اقتصادی و روش های آموزشی و هزاران برنامه صوتی در سطح جهانی. که در زمینه آموزش اقتصاد فعالیت می کنند، در کشور ما هنوز هم کم نیستند کسانی که فکر می کنند تدریس اقتصاد فقط یک موضوع مطالعه است. هدف کلی و اصلی کلیه برنامه های تربیتی و برنامه های تربیتی یکپارچه کردن تربیت فکری، دینی، علمی، عملی و اخلاقی دانش آموزان به گونه ای است که بتوانند به درستی درک و به دست آوردن توانایی بهبود مستمر شرایط فردی و اجتماعی خود را انجام دهند. همه نظام های آموزشی تلاش میکنند مهارتها و علوم پایه ای را به دانش آموزان بیاموزند و آنها را در مسیر زندگی توانمند سازند. توانمندسازی دانش آموزان از طریق آموزش و تربیت است که این مهم در نظام آموزشی اتفاق می افتد. خوشبختانه بیشتر موضوع های آموزشی در مدارس انجام می شود اما برخی موضوعات مانند تربیت اقتصادی کمتر به آن پرداخته می شود و رویکرد غالب این است که این مهم در حیطه کارشناسی است و نیازی به آموزش آن در مدارس نیست که از نظر نگارنده این موضوع رد شده و آموزش و تربیت اقتصادی در مدارس به دانش آموزان بسیار مهم و حیاتی است. بنابراین تدوین برنامه درسی مبتنی بر تربیت اقتصادی دانش آموزان موضوعی است که باید بیشتر به آن پرداخته شود و در این خصوص رویکرد جامعی تهیه شود. هدف از پژوهش حاضر، تدوین الگوی برنامه درسی تربیت اقتصادی مبتنی بر کارآفرینی برای دوره اول متوسطه بوده، روش تحقیق کیفی بوده، جامعه آماری شامل مقالات و پژوهش های علمی، طرح های پژوهشی سازمان ها و موسسات، تحقیقات خبرگان و محققان، کتب مرتبط تالیفی و پایان نامه های مقطع کارشناسی ارشد و دکتری مراکز آموزش عالی و بخشنامه های موجود در وزارت آموزش و پرورش و ادارات زیرمجموعه، برای بررسی متون و متخصصان برنامه درسی، مؤلفان کتب درسی، برنامه ریزان وزارت آموزش و پرورش و متخصصان تربیت اقتصادی و کارآفرینی برای مصاحبه بود که ۲۱ متن و با روش نمونه گیری گلوله برفی تعداد ۱۵ خبره انتخاب شد. برای تحلیل داده ها، از روش تحلیل محتوای استقرایی با کدگذاری اولیه، محوری و ثانویه استفاده گردید. برای تعیین روایی و پایایی، از بررسی های لازم شامل مقبولیت (بازنگری خبرگان)، قابلیت تائید (بازبینی خبرگان) و توافق درون موضوعی، استفاده گردید. طبق نتایج، در الگوی پژوهش، عنصر

«هدف»، دارای پنج پیشران بشرح: کاربردی و عملیاتی بودن، پرورش مهارت‌های فردی و فنی، پرورش مهارت‌های روانشناختی، ایجاد دانش مالی و اقتصادی و پرورش خلاقیت و ایده آفرینی، عنصر «محتوا»، دارای هفت پیشران بشرح: سواد مالی و اقتصادی، مهارت افزایشی، دانش افزایشی، قابلیت اجرایی، مبتنی بر نیازهای واقعی، خلاقیت و کارآفرینی و مدیریت محوری، عنصر «روش‌های تدریس»، دارای شش پیشران بشرح: پروژه و کارگاه محوری، آموزش مشارکتی، تکنیک‌های نوین آموزشی، دانش و مهارت محوری، تکیه گاه سازی و تدریس منعطف و عنصر «ارزشیابی»، دارای پنج پیشران بشرح: ارزشیابی کیفی، ارزشیابی عملیاتی، ارزشیابی دانش نظری و نگرش، ارزشیابی حین آموزش و ارزشیابی مشارکت محور، بوده است.

تبیین نتایج: در تحلیل و تبیین نتایج الگوی برنامه درسی تربیت اقتصادی مبتنی بر کارآفرینی برای دوره اول متوسطه، به روشنی می‌توان مشاهده کرد که این الگو از چهار عنصر کلیدی شامل «هدف»، «محتوا»، «روش‌های تدریس» و «ارزشیابی» تشکیل شده است. هر یک از این عناصر، پیشران‌های ویژه‌ای دارند که به تناسب نیازهای یادگیرندگان در این دوره سنی و اهداف کارآفرینی تنظیم شده‌اند.

۱. عنصر هدف: عنصر هدف در این الگو شامل پنج پیشران مهم است که با تمرکز بر جنبه‌های کاربردی و عملیاتی تنظیم شده‌اند. کاربردی و عملیاتی بودن به عنوان اولین پیشران نشان می‌دهد که این برنامه درسی به دنبال آن است تا دانش‌آموزان نه تنها در تئوری، بلکه در عمل نیز بتوانند از مهارت‌ها و دانسته‌های خود بهره‌برداری کنند. پرورش مهارت‌های فردی و فنی و پرورش مهارت‌های روانشناختی از دیگر اهداف کلیدی هستند که نشان می‌دهند تربیت اقتصادی باید هم در بعد تخصصی و فنی و هم در بعد روانشناختی و انگیزشی تقویت شود. همچنین، ایجاد دانش مالی و اقتصادی به عنوان یک پیشران مهم نشان می‌دهد که آشنایی دانش‌آموزان با اصول پایه‌ای اقتصاد و مالی از اهمیت بالایی برخوردار است. در نهایت، پرورش خلاقیت و ایده‌آفرینی بیانگر آن است که این برنامه به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا ذهنی نوآور و خلاق در مسائل اقتصادی و کارآفرینی داشته باشند.

۲. عنصر محتوا: عنصر محتوا در این الگو شامل هفت پیشران است که همگی به صورت هدفمند و هماهنگ با نیازهای واقعی دانش‌آموزان طراحی شده‌اند. سواد مالی و اقتصادی به عنوان اولین پیشران بر اهمیت آشنایی دانش‌آموزان با اصول پایه‌ای مالی و اقتصادی تأکید دارد. مهارت‌افزایی و دانش‌افزایی به طور مستقیم به توسعه توانمندی‌های تخصصی و علمی دانش‌آموزان مربوط می‌شوند. قابلیت اجرایی بیانگر این است که محتوا باید به گونه‌ای طراحی شود که دانش‌آموزان بتوانند آن را در محیط‌های عملیاتی و واقعی به کار گیرند. خلاقیت و کارآفرینی و مدیریت محوری نیز به شکلی خاص به تقویت توانمندی‌های خلاقانه و مدیریتی دانش‌آموزان پرداخته‌اند تا آنها بتوانند در آینده به عنوان کارآفرینان موفق ظاهر شوند.

۳. روش‌های تدریس: روش‌های تدریس در این الگو دارای شش پیشران کلیدی است. پروژه و کارگاه محوری به عنوان اولین پیشران نشان‌دهنده تأکید بر آموزش عملی و تجربی است. آموزش مشارکتی و تکنیک‌های نوین آموزشی نیز نشان‌دهنده اهمیت یادگیری از طریق همکاری و به کارگیری تکنولوژی‌های نوین است. دانش و مهارت محوری بیانگر این است که آموزش باید همزمان با ارتقای دانش نظری و مهارت‌های عملی همراه باشد. تکیه‌گاه‌سازی و تدریس منعطف نیز بر اهمیت ایجاد فضای امن و انعطاف‌پذیری در تدریس تأکید دارند تا یادگیرندگان بتوانند به شیوه‌های متفاوت از یکدیگر یاد بگیرند.

۴. ارزشیابی: عنصر ارزشیابی دارای پنج پیشران است که نشان‌دهنده یک سیستم جامع و کامل برای ارزیابی پیشرفت یادگیرندگان است. ارزشیابی کیفی و ارزشیابی عملیاتی به بررسی توانمندی‌های دانش‌آموزان در زمینه‌های مختلف عملی و کیفی می‌پردازند. ارزشیابی دانش نظری و نگرش نشان‌دهنده این است که برنامه آموزشی تنها به مهارت‌های عملی محدود نمی‌شود و باید دانش نظری و نگرش‌های اقتصادی و کارآفرینانه نیز سنجیده شود. ارزشیابی حین آموزش و ارزشیابی مشارکت محور نیز بر اهمیت ارزیابی فرآیند یادگیری در حین آموزش و تأکید بر مشارکت فعال دانش‌آموزان در فرآیند یادگیری اشاره دارند.

در مجموع، این الگوی برنامه درسی تربیت اقتصادی مبتنی بر کارآفرینی به شکلی طراحی شده که نه تنها مهارت‌های فردی و فنی دانش‌آموزان را پرورش می‌دهد، بلکه به آنان کمک می‌کند تا درک عمیق‌تری از مسائل اقتصادی و کارآفرینی داشته باشند و توانایی تبدیل دانش به عمل را پیدا کنند. این الگو با تمرکز بر خلاقیت، مهارت‌آموزی و مشارکت، به تربیت نسل‌هایی از کارآفرینان جوان کمک می‌کند که توانایی مواجهه با چالش‌های اقتصادی و اجتماعی آینده را داشته باشند.

پیشنهادات: با استناد به نتایج حاصل از پژوهش، پیشنهادهایی به شرح زیر ارائه می‌گردد:

الف - عنصر هدف: در تدوین اهداف برنامه درسی، بایستی پرورش ویژگیهای فردی، فنی و مدیریتی فراگیران مورد توجه قرار بگیرد. توجه به ایجاد روابط عمومی بالا در افراد مهم است، چرا که برای کارآفرینی، نیاز به مهارتهای برقراری ارتباط برای فراگیران، مهم است. در تدوین اهداف، فراگیری کار مشارکتی و گروهی برای فراگیران، باید مورد توجه قرار بگیرد تا آنان برای این امر و انجام کار تیمی آماده بشوند. توجه به تربیت اخلاقی، اجتماعی و روابط اجتماعی فراگیران در اهداف برنامه درسی مهم است. همچنین، هدف باید بر فرهنگ سازی مبتنی بر استقلال فکری و مالی تمرکز کرده تا فراگیران را برای تربیت اقتصادی آماده کند. ساده بودن و قابل لمس بودن، اهداف برنامه درسی مهم بوده و بایستی هدف متناسب با مقطع سنی و تحصیلی فراگیران باشد.

ب - عنصر محتوا: محتوای دروس، بایستی مبتنی بر ایجاد ایده، فرصت طلبی و برقراری ارتباط و همچنین، ایجاد انگیزه در فراگیران دوره اول متوسطه باشد. توانایی ایجاد خودشناسی و شناخت ویژگی شخصیتی فراگیران، در محتوای دروس مورد توجه قرار بگیرد. محتوای دروس، بایستی بر کسب مهارتهای بازار تمرکز کرده و با اصول علمی و استانداردهای روز، همخوانی داشته باشد. استفاده از فیلم های آموزشی علمی برای فراگیران، مفید بوده و آنان را علاقمند به فراگیری دروس می کند. در محتوای دروس، آشناسدن با اهداف اقتصاد کلان و خرد جامعه و توجه به استانداردهای سواد اقتصادی و مالی در فراگیران، از اهم موارد مهم است که محتوا را کاملا با تربیت اقتصادی مبتنی بر کارآفرینی، منطبق می کند. بایستی محتوای دروس متناسب با ظرفیت برنامه های تدوینی باشد و نیازهای روز و محیطی فراگیران را برآورده سازد.

ج - عنصر روشهای یاددهی - یادگیری: استفاده از فیلم، اسلاید آموزشی و بازیهای کلاسی در یاددهی - یادگیری فراگیران، تاثیر زیادی خواهد داشت. بایستی در شیوه تدریس، از روشهای نوین مانند مبتنی بر حل مسئله، روش های مبتنی بر بازی، روشهای مبتنی بر سخنرانی و یا روشهای نوین مثل شعر و آهنگ، استفاده شود، چرا که این روشها، علاوه بر ایجاد جذابیت در محیط کلاس، انگیزه فراگیران را تقویت کرده و آنان در مسیر بهتری برای تربیت اقتصادی قرار می گیرند. روشهای تدریس معلمان بر توانایی اشتغال آفرینی روشهای یاددهی - یادگیری، بایستی تاکید نموده و با ایجاد خلاقیت و نوآوری در فراگیران، به آنان کمک کنند تا برای ایجاد کارآفرینی از توانایی خلق ایده مناسب و کاربردی، بهره مند بشوند. روشهای مبتنی بر مهارتهای ارتباطی و اجتماعی در روشهای تدریس اهمیت بالایی دارد، چرا که برای ایجاد کارآفرینی، دارا بودن مهارتهای ارتباطی و اجتماعی مهم است. ایجاد کارگاههای آموزشی برای عملیاتی شدن آموزش در برنامه درسی تربیت اقتصادی، باید مورد توجه قرار بگیرد. نکته مهم دیگر در شیوه تدریس برنامه درسی، وجود تکالیف عملی در منزل برای آگاهی نسبی والدین از شرایط آموزش فرزندانشان است.

د - عنصر ارزشیابی: ارزشیابی مبتنی بر انجام کار عملیاتی مثل پروژه، بر توانایی کارآفرینی فراگیران می افزاید. بایستی سنجش عملیاتی مهارتهای تدریس شده مورد توجه قرار بگیرد. نکته مهم دیگر اینکه، ارزشیابی بایستی با هدف، محتوا و تدریس برنامه درسی، همخوانی داشته باشد. سنجش گرایش و استقبال فراگیر از تورها و جشنواره های مربوطه هم اهمیت زیادی دارد. همچنین، بایستی معلمان به سنجش فعالیت های خلاقانه فراگیران در طول سال تحصیلی توجه بکنند. از موارد مهم دیگر، وجود راهنمای همیشگی برای رصد کردن عملکرد افراد مهم است، چرا که آنان احساس می کنند، در هر لحظه در معرض ارزیابی هستند. بنظر می رسد که انجام ارزیابی حین آموزش بطور مداوم، در تقویت عملکرد فراگیران، تاثیر زیادی دارد.

منابع

- آقاداتی، محی الدین، قاضی زاده، خشایار، میرزامحمدی، محمدحسن. (۱۴۰۰). ارزیابی برنامه درسی کارشناسی هنر اسلامی و ارائه الگوی بهینه سازی از منظر کارآفرینی. مبانی نظری هنرهای تجسمی. ۱۶(۱). ۴-۱۸.
- ابراهیمی هرستانی، اصغر، ادیب، یوسف، رضاپور، یوسف، طغیانی، مهدی. (۱۳۹۷). ادراک فارغ التحصیلان دوره متوسطه اول از اقتصاد مقاومتی: پژوهشی پدیدارشناسانه. *مطالعات راهبردی بسیج*. ۲۱(۷۸). ۳۱-۷۲.
- امیدی جمشید، هاشمی سید احمد، قلتاش عباس، ماشینی علی اصغر. (۱۳۹۸). طراحی الگوی برنامه درسی آموزش کارآفرینی برای دانش آموزان دوره اول متوسطه. *فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی*. ۱۲(۲). ۲۵-۳۹.

- باوفا داود، دهقانی مرضیه، جوادی پور محمد، محمد کاظمی رضا. (۱۴۰۰). سنتز یک الگوی برنامه درسی کارآفرینی در رشته علوم تربیتی مبتنی بر شبکه تار عنکبوتی اگر اندیشه های نوین تربیتی. ۱۷(۳). ۲۵۰-۲۳۱.
- بشیریان سمیه، سلیمان پور عمران محبوبه، افراسیابی رویا. (۱۴۰۱). طراحی الگوی تربیت اقتصادی و برنامه ریزی با رویکرد کارآفرینی در مقطع ابتدایی آموزش پرورش در منطقه خراسان شمالی. فصلنامه جغرافیا و برنامه ریزی منطقه ای. ۱۲(۴). ۱۵-۱.
- جابری صفا نسرین، آرمن محمد، عصاره علیرضا. (۱۴۰۲). طراحی و اعتبارسنجی الگوی مطلوب برنامه درسی تربیت اقتصادی بر اساس رویکرد توسعه پایدار در دوره متوسطه اول. فصلنامه علمی - پژوهشی تعلیم و تربیت. ۳۹(۳). ۴۶-۲۷.
- حسینی علی، قلتاش عباس، رنجبر مختار، محمدجانی صدیقه. (۱۴۰۲). طراحی و اعتباربخشی الگوی برنامه درسی اقتصاد خانواده دوره متوسطه دوم ایران. سبک زندگی اسلامی با محوریت سلامت. ۷(۱). ۱۹۸-۱۸۸.
- حسینی غفاری توران سیدحسین، سمیعی پاقلمه معصومه. (۱۴۰۱). طراحی الگوی برنامه درسی کارآفرینی در دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی گلستان، ششمین کنفرانس بین المللی مطالعات جهانی در علوم تربیتی، روانشناسی و مشاوره، تهران.
- حریری نجلا. (۱۳۹۹). اصول و روشهای پژوهش کیفی. انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی - واحد علوم و تحقیقات، تهران.
- خداینده لیلان. (۱۴۰۰). مطالعه تطبیقی آموزش کارآفرینی دوره متوسطه در کشورهای منتخب و ارائه راهکارهایی برای نظام آموزشی ایران. فصلنامه زیست بوم نوآوری. ۱(۳). ۳۸-۲۱.
- ذبیحی سامانی، حیدر و معتمدی سده، الهه. (۱۴۰۳). ساحت تربیت اقتصادی و اهمیت آن در زندگی دانش آموزان، سیزدهمین کنفرانس ملی پژوهش های نوین در تعلیم و تربیت، روانشناسی، فقه و حقوق و علوم اجتماعی، شیروان.
- ستوده محمدرضا، مدرسی میثم. (۱۴۰۰). ارائه الگوی برنامه آموزشی کارآفرینی برای کودکان پیش دبستانی در ایران بر اساس طبقه بندی بلوم. فصلنامه علمی پژوهشی توسعه کارآفرینی. ۱۴(۴). ۶۵۵-۶۳۹.
- سیدی بتول، احمدی پروین. (۱۳۹۸). تبیین عناصر برنامه درسی تربیت اقتصادی در دوره آموزش عمومی. مطالعات برنامه درسی. ۴(۵۵). ۴۴-۵.
- شاه ملکی میثم، ملکی حسن، قادری مصطفی، مصباحی مقدم غلامرضا. (۱۴۰۲). سنتز پژوهی شاخص ها و مؤلفه های برنامه درسی تربیت اقتصادی. پژوهش در برنامه ریزی درسی. ۲۰(۴۹). ۶۶-۵۲.
- شریفی گل زردی، فاطمه، محبی، علی، کریمی خویگانی، روح الله. (۱۴۰۳). شناسایی مولفه های مفهوم تربیت اقتصادی در دوره تحصیلی متوسطه اول. جامعه شناسی آموزش و پرورش. ۱۰(۱). ۸۲-۷۳.
- صدیقیان نرگس، حاجی علی اکبری فیروزه، درودی هما، لطفی زاده فرشته. (۱۴۰۲). ارائه الگوی پیامدهای استعاره های دیداری تبلیغات تعاملی بر رفتار مصرف کنندگان با استفاده از تکنیک دلفی. مطالعات رفتار مصرف کننده. ۱۰(۱). ۲۱۳-۱۸۵.
- طاهری طیبی سعیده، هاشمی سیداحمد، قلتاش عباس، ماشین چی علی اصغر. (۱۳۹۹). طراحی الگوی برنامه درسی مدیریت اقتصاد خانواده در دوره متوسطه دوم. فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی. ۱۴(۳). ۱۲۵-۱۰۳.
- طیب نیا، محمدرضا، کریمی، آصف، پاداش، حمید، یزدانی، حمیدرضا، کیهانی، محمد. (۱۴۰۱). واکاوی برنامه درسی کارآفرینی در مدارس با مطالعه تطبیقی مدارس ۹ کشور اروپایی. فصلنامه علمی پژوهشی توسعه کارآفرینی. ۱۵(۳). ۵۱۸-۵۰۱.
- طنغرای محمدتقی، میرواحدی سیدسعید، هاشمی سمیه. (۱۳۹۸). طراحی الگوی آموزش کارآفرینانه در مدرسه. نوآوری های آموزشی. ۱۸(۳). ۸۲-۵۹.
- عباسی، جعفر، نوه ابراهیم، عبدالرحیم، زین آبادی، حسن رضا، عباسیان، حسین. (۱۴۰۰). استخراج ویژگی های عناصر برنامه تربیت اقتصادی برای دانش آموزان مدارس متوسطه. علوم تربیتی. ۲۸(۲). ۵۸-۴۱.
- قاسم پور مقدم، حسین، (۱۳۹۷). «راهنمای برنامه درسی حوزه های تربیت و یادگیری»، دانشنامه برنامه ریزی درسی ایران.
- قندهاری، ازاده، مهرمحمدی، محمود، طلایی، ابراهیم، فرجی دیزجی، سجاد. (۱۳۹۷). تبیین اهداف تربیت اقتصادی دوره ابتدایی در ایران مبتنی بر سنتز پژوهی. مطالعات برنامه درسی. ۱۳(۴۸). ۶۲-۳۹.
- کوربین، جولیت ام، استراوس، آنسلم. (۱۴۰۰). اصول تحقیق کیفی کوربین، شیوه ها و رویه های توسعه گرند تئوری. ترجمه: محمد علی چراغی و همکاران، انتشارات اندیشه رفیع، تهران.
- محمدی فریوسف، صبا علی اصغر، نادری نادر، رضایی بیژن. (۱۴۰۲). ارائه مدلی پارادایمیک برای توسعه آموزش کارآفرینی در دانشگاه های نسل سوم؛ کاربست نظریه بنیانی. آموزش و مدیریت کارآفرینی. ۲(۱). ۷۴-۵۹.

- مدرسی سریزدی، آسیه سادات، نادری، عزت الله، سیف نراقی، مریم، احقر، قدسی. (۱۳۹۸). اعتباریابی الگوی برنامه درسی مبتنی بر رویکرد کارآفرینانه (مورد مطالعه: درس فارسی دوره دوم ابتدایی). *مطالعات اندازه گیری و ارزشیابی آموزشی*. ۹(۲۸). ۱۰۷-۱۳۸.
- مرتضی نژاد، نیلوفر. (۱۴۰۱). ارزشیابی از برنامه های درسی مرتبط با کارآفرینی در دوره آموزش عمومی. پژوهش در برنامه ریزی درسی. ۱۹(۷۳). ۱۵۴-۱۳۴.
- مصطفایی پرستو، حسینی سیدعلی. (۱۴۰۰). تحلیل محتوای کیفی گزارش مسئولیت اجتماعی شرکت ها با تاکید بر ذینفعان اجتماعی. پژوهش های تجربی حسابداری. ۱۱(۴۱). ۷۹-۱۱۲.
- مهجور، حمید. (۱۴۰۱). تربیت اقتصادی در نظام معیار اسلامی از منظر قرآن کریم. *فصلنامه قرآن و علوم اجتماعی*. ۲(۴). ۵۶-۸۰.
- میرعرب، رضا؛ حاجی تبار فیروزجایی، محسن؛ آریانفر، سمیه. (۱۳۹۷). تحلیل مولفه های سواد اقتصادی کتاب های درسی دوره دوم متوسطه از دیدگاه معلمان و دانش آموزان». *دوفصلنامه مطالعات برنامه ریزی آموزشی*. ۷(۱۴). ۱۳۲-۱۲۱.
- یوسفی پور محمدصادق، یارمحمدیان محمدحسین، فروغی ابری احمدعلی، نادی محمدعلی. (۱۴۰۰). طراحی و اعتبارسنجی الگوی برنامه درسی کارآفرینی در هنرستان های فنی و حرفه ای. *تحقیقات مدیریت آموزشی*. ۱۳(۴۹). ۲۲۴-۲۰۵.
- Akarowhe, K. (2018). Roles of Economics Education in Sustainable National Development. *Journal of Global Economics*.
- Alaref J, Brodmann S, Patrick P. (2020). The Medium-Term Impact of Entrepreneurship Education on Labor Market Outcomes: Experimental Evidence from University Graduates in Tunisia, *Labour Economics*. 62(2020). 101787.
- Alaref, J., Brodmann, S., & Premand, P. (2019). The Medium-Term Impact of Entrepreneurship Education on Labor Market Outcomes: Experimental Evidence from University Graduates in Tunisia. *Labour Economics*, 62 (1), 1-50. doi:10.1016/j.labeco.2019.101787.
- Amagir, A., Groot, W., Maassen van den Brink, H., & Wilschut, A. (2018). A review of financial-literacy education programs for children and adolescents. *Citizenship, Social and Economics Education*, 17(1), 56-80.
- Asarta, C. J., Jennings, A. S., & Grimes, P. W. (2017). Economic education retrospective: 25 years of contributions from The American Economist. *The American Economist*, 62(1), 102-117.
- Badmos Jeleelah. M, AgbetiOluwayemisi. A and Umeh Theresa. U (2016). Instructional Material: Level of use in teaching and learning of economics in secondary schools. Mainland Education District IV, Lagos State Nigeria. *Journal of Research & Method in Education*, 6(4), PP 107-112.
- Bäuerle, L. (2020). Reproduction, deconstruction, imagination On three possible modi operandi of economic education, *Journal of Social Science Education*, 19(3), pp. 22-39.
- Bradley, P. (2019). Integrating sustainable development into economics curriculum: A case study analysis and sector wide survey of barriers. *Journal of Cleaner Production*, 209, 333-352.
- Collins, J., Morrison, M., Basu, P. K., (2017). Indigenous culture and entrepreneurship in small businesses in Australia. *Small Enterprise Research*, 24(1), 36-48.
- Dilek, S. Kesgingöz, H, Konak, A, Halicioğlu, S. (2018). Factors Affecting Economic Literacy. *Afro Eurasian Studies*, 7 (1), 11-51. Retrieved from
- Erner, C., Goedde-Menke, M., & Oberste, M. (2016). Financial literacy of high school students: Evidence from Germany, *Research In Economic Education*, 47(2), pp 95-105.
- Fridrich, C. (2021). Teaching Economics outside one's own subject area at lower secondary level in Austria – enriching or embarrassing?, *Journal of Social Science Education* 20 (1), 30-64. <https://doi.org/10.11576/jsse-3737>
- Gangi, y. (2017). The role of entrepreneurship education and training on creation of the knowledge economy Qatar leap to the future, *World Journal of Entrepreneurship, Management and Sustainable Development*. 13(4). 375-388.
- Ho, M., Uy, M., Kang, B., Chan, K., (2018). Impact of entrepreneurship training on entrepreneurial efficacy and alertness among adolescent youth, *Front. Educ*. 3(2018).13.
- Iwu C G, Opute P. A. Nchu R, Eresia-Eke C, Tengeh K. R, Jaiyeoba O, Aliyu O. A. (2021). Entrepreneurship education, curriculum and lecturer-competency as antecedents of student entrepreneurial intention. *International Journal of Management Education*. 19(1). 100295.

- Lee, C., Hallak, R., Sardeshmukh, S. R. (2016). Innovation, entrepreneurship, and restaurant performance: A higher-order structural model. *Tourism Management*, 53(2016). 215-228.
- Morselli, D., & Gorenc, J. (2022). Using the EntreComp framework to evaluate two entrepreneurship education courses based on the Korda Method. *The International Journal of Management Education*, 20, 100591. <https://doi.org/10.1016/j.ijme.2021.100591>
- Nor, B., Djatmika, E. T., Widjaja, S. U. M., & Wahyono, H. (2022). Development of economic learning model based on Pancasila values. *International Journal of Instruction*, 15(1), 259-276.
- Núñez-Canal M, Ponce R. S, Azqueta A, Montoro-Fernández E. (2023). How Effective Is Entrepreneurship Education in Schools? An Empirical Study of the New Curriculum in Spain. *Educ. Sci.* 2023, 13, 740. <https://doi.org/10.3390/educsci13070740> Academic Editors: Jaana
- Olubiyo P. Olunmi J. T. (2022). Entrepreneurship Education as Tool for Economic Growth: The Roles of Information Centres in Nigeria. *Library Philosophy and Practice (e-journal)*.7436.
- Opletalová, A. (2015). Financial education and financial literacy in the Czech education system. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 171, 1176-1184.
- Pendergast, D(2021). The role of home economics education in the 21st century: the Covid-19 pandemic as a disruptor, accelerator, and future shaper, *CEPS Journal* 11 (4), pp 13-32.
- Secundo G, Mele G, Del Vecchio, Elia G, Marghrita A, Ndou V. (2021). Threat or opportunity? A case study of digital-enabled redesign of entrepreneurship education in the COVID-19 emergency. *Technological Forecasting and Social Change*. 166(2021). 120565.
- Sheidu K. O, Adio Y. O, Ologundudu A. M. (2022). IMPACT OF ECONOMICS EDUCATION ON ACQUISITION OF ENTREPRENEURSHIP SKILLS AMONG UNDERGRADUATE STUDENTS IN UNIVERSITY OF LAGOS. *NIGERIAN JOURNAL OF SOCIAL STUDIES*. 25 (1). 115-131.
- Solomon, G. E., Nnete, T., & Sithole, B. M. (2018). The case for the need for personal financial literacy education in Botswana secondary schools. *SAGE Open*, 8(1), 2158244017753867
- Soltani, A., & Mehdipour, N. (2015). Application of applied, national, global, theoretical components and curriculum development in humanities curricula from the perspective of faculty members (Case: Shahid Bahonar University of Kerman). *Journal of Curriculum Research, Iranian Association of Curriculum Studies*, 5 (2), 47-71 (in Persian).
- Walstad, W. B., Rebeck, K., & MacDonald, R. A. (2015). The effects of financial education on the financial knowledge of high school students. *Journal of Consumer Affairs*, 44(2), 336-357.
- Zeegers, Yvonne & Clark, Ian. (2014). Students' perceptions of education for sustainable development. *International Journal of Sustainability in Higher Education*.

پيوست: سوالات مصاحبه

- از نظر شما ویژگیهای اهداف برنامه درسی تربیت اقتصادی مبتنی بر رویکرد کار آفرینی در دوره متوسطه اول چیست؟
- از نظر شما ویژگیهای محتوای برنامه درسی تربیت اقتصادی مبتنی بر رویکرد کار آفرینی در دوره متوسطه اول چیست؟
- از نظر شما ویژگیهای راهبردهای یاددهی -یادگیری برنامه درسی تربیت اقتصادی مبتنی بر رویکرد کار آفرینی در دوره متوسطه اول چیست؟
- از نظر شما ویژگیهای ارزشیابی برنامه درسی تربیت اقتصادی مبتنی بر رویکرد کار آفرینی چیست؟
- از نظر شما وضعیت موجود برنامه درسی تربیت اقتصادی مبتنی بر رویکرد کار آفرینی به چه صورت است؟ لطفاً اگر افراد با تجربه و صاحب نظری در زمینه موجود برنامه درسی تربیت اقتصادی مبتنی بر رویکرد کار آفرینی را می شناسید که می توانند برای ارتقاء کیفیت پروژه حاضر کمک کند معرفی نمایید؟
- اگر توصیه یا پیشنهاد خاصی در این زمینه دارید که علاقمند هستید آن را اضافه کنید، لطفاً بیان نمایید.

